

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Історичний факультет
Кафедра всесвітньої історії та релігієзнавства

Кваліфікаційна робота на тему:
«Історико-теоретичні засади формування та розвитку шведської
моделі»

Спеціальність: 014 Середня освіта
Предметна спеціальність: 014.03 Середня освіта (Історія та
громадянська освіта)

Здобувача вищої освіти освітньо-
кваліфікаційного рівня «магістр»
Стецюк Анастасії Вікторівни

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
Кандидат історичних наук, доцент
Костюк Леся Володимирівна

РЕЦЕНЗЕНТ:
доктор історичних наук, професор
Грубінко Андрій Васильович

Тернопіль 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	8
1.1. Історіографія дослідження.....	8
1.2. Теоретико-методологічна основа дослідження.....	13
РОЗДІЛ II. ІСТОРІЯ ЗАРОДЖЕННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ШВЕДСЬКОЇ МОДЕЛІ ДЕРЖАВИ ДОБРОБУТУ	17
РОЗДІЛ III. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ШВЕДСЬКОЇ МОДЕЛІ ЕКОНОМІКИ	34
РОЗДІЛ IV. МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ШВЕДСЬКОЇ МОДЕЛІ В РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ СФЕРАХ	44
РОЗДІЛ V. ОСОБЛИВОСТІ ШВЕДСЬКОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ	56
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78
ДОДАТКИ	84

ВСТУП

У сучасному світі шведська модель держави добробуту вважається одним із найбільш успішних прикладів поєднання соціальної орієнтованості та ринкових механізмів економіки. Її ефективність, стабільність у кризових умовах, здатність до адаптації в умовах глобалізації, високий рівень соціального захисту та якості життя населення привертають увагу не лише економістів, соціологів та політичних аналітиків, а й практичних політиків, державних діячів та міжнародних організацій. Шведська модель стала об'єктом досліджень у багатьох країнах, що прагнуть знайти оптимальний баланс між ринковими механізмами та активною роллю держави у забезпеченні соціальної справедливості.

Актуальність дослідження полягає в тому, що вивчення історичних передумов і етапів формування шведської моделі є надзвичайно актуальним з огляду на той факт, що ще на початку ХХ ст. Швеція перебувала серед найбідніших країн Європи. Протягом декількох десятиліть їй вдалося не лише подолати економічну відсталість, а й побудувати стійку систему соціального забезпечення та економічного розвитку, що стала прикладом для інших держав. Особливу цінність представляє аналіз викликів, які супроводжували формування моделі: економічні кризи, політичні протистояння, необхідність пошуку оптимального співвідношення між ринком та державним регулюванням, а також трансформації 1990-х рр. ХХ ст., які змусили Швецію переглянути низку підходів до державної політики. Такі історичні аспекти дозволяють зрозуміти, як країна адаптувалася до зовнішніх та внутрішніх викликів і зберегла конкурентоспроможність своєї моделі на тривалий період часу.

Особливу увагу в сучасних дослідженнях приділяють аналізу основних положень економічної системи та соціальної політики Швеції. Комплексне вивчення структури ринку праці, системи освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення та місцевого самоврядування дає можливість визначити, які саме інституції та механізми стали фундаментом довготривалого успіху шведської моделі. Аналіз цих аспектів дозволяє не лише оцінити ефективність і

стабільність системи, а й зрозуміти, які фактори забезпечують її здатність до інновацій та адаптації у відповідь на соціально-економічні зміни.

Актуальність дослідження шведського досвіду для України обумовлена сучасними викликами, що стоять перед нашою країною. Зростаюча потреба у соціальній стабільності, підвищенні рівня життя громадян, реформуванні системи соціального захисту та забезпеченні ефективного економічного розвитку створює умови для пошуку нових моделей державного управління. Вибір шведської моделі як об'єкта порівняльного аналізу дає змогу оцінити практичні переваги та недоліки системи, визначити механізми, які можна адаптувати до українських умов, а також розробити рекомендації щодо послідовної інтеграції кращих практик у вітчизняну соціально-економічну політику.

Таким чином, історико-теоретичне вивчення формування та розвитку шведської моделі держави добробуту є надзвичайно актуальним з наукової та практичної точки зору. Воно дозволяє не лише поглибити розуміння історії соціально-економічного розвитку успішних країн, а й створює наукову базу для обґрунтування реформ та модернізації соціально-економічної системи України в умовах сучасних глобальних і внутрішніх викликів.

Метою кваліфікаційної роботи є комплексний історико-теоретичний аналіз становлення, еволюції та ключових характеристик шведської моделі держави добробуту, а також виявлення можливостей щодо її адаптації в сучасних умовах розвитку України.

Для досягнення поставленої мети дослідження було виділено виконання таких завдань:

1. проаналізувати історіографію та джерельну базу дослідження шведської моделі, визначити основні наукові підходи та ступінь розробленості теми в сучасній літературі;
2. дослідити історичні передумови та етапи зародження держави добробуту, охарактеризувати ключові ідеї, реформи та політичні процеси, що вплинули на її встановлення;

3. визначити особливості еволюції шведської моделі від XIX до початку XXI століття, проаналізувати виклики, кризи та зміни, що позначилися на її розвитку;

4. охарактеризувати основні положення шведської моделі економіки, включно з особливостями ринкового регулювання, соціальної політики, ролі держави та інноваційних механізмів економічного зростання;

5. розкрити механізми реалізації у ключових соціальних сферах (освіта, охорона здоров'я, ринок праці, соціальний захист, місцеве самоврядування тощо) та оцінити їх ефективність та значення;

6. оцінити можливості, перспективи та обмеження адаптації шведської моделі держави добробуту в Україні, враховуючи сучасні соціально-економічні, політичні та інституційні умови.

Об'єктом дослідження виступає шведська модель держави добробуту як комплексна соціально-економічна та політико-інституційна система.

Предметом дослідження є історико-теоретичні засади формування та розвитку шведської моделі, її ключові економічні й соціальні характеристики, механізми функціонування, а також можливості її адаптації в українських умовах.

Хронологічні рамки дослідження зумовлені тематичною спрямованістю, тому охоплюють період з 1930-х р. по XXI ст. Нижня межа пов'язана із формуванням перших соціальних законів та концепції «Народного дому», яку запропонував уряд Пер Альбіна Хансона. Верхня межа зумовлена здатністю шведської моделі до адаптації.

Методи дослідження: для досягнення поставленої мети кваліфікаційної роботи було використано систему загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. У дослідженні було застосовано наступні методи: історичний, порівняльний, аналізу – для дослідження періодів розвитку шведської моделі; системний метод – для розгляду шведської моделі як цілісної соціально-економічної системи з взаємопов'язаними елементами; структурно-функціональний аналіз для вивчення механізмів функціонування моделі в

основних соціальних сферах; прогностичний та порівняльно-аналітичний – щоб зрозуміти можливості адаптації моделі держави добробуту в Україні.

Теоретичне значення роботи полягає в дослідженні виникнення та еволюції «держави добробуту», з'ясуванні її основних положень та характерних рис, а також в вивченні механізмів реалізації шведської моделі та системному аналізі можливостей адаптації в Україні

Наукова новизна полягає у визначенні історичних та політичних передумов встановлення шведської моделі із врахуванням аспектів, які раніше недостатньо висвітлювалися в українській історичній науці. Систематичному історико-теоретичному осмисленні розвитку шведської моделі держави добробуту та у визначенні можливостей її адаптації до сучасних умов в Україні та можливих стратегічних напрямів післявоєнного відновлення країни.

Практичне значення зібраний матеріал даного дослідження, зроблені мною узагальнення та висновки можуть бути використані для подальшого поглибленого вивчення питання шведської моделі держави добробуту. У навчальному процесі матеріал може бути використаний для курсів із новітньої історії країн Європи, економіки, соціології, політології тощо. Також набуту інформацію можна використати для розробки соціально-економічних реформ в Україні.

Апробація результатів дослідження. Основні наукові положення, результати та дослідження кваліфікаційної роботи обговорювались на II Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми історичної науки та освіти у дослідженнях молодих учених» (10 квітня, 2025 р., Тернопіль).

Зв'язок роботи з науковими програмами. Магістерська робота виконана в межах наукового напрямку кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Україна-Європа-Світ: цивілізаційні аспекти розвитку» (державний номер реєстрація 0120U101569).

Структура кваліфікаційної роботи зумовлена визначеною метою і завданнями, що були поставлені. Таким чином дослідження складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, список використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ І. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.

1.1. Історіографія дослідження.

Дослідження шведської моделі держави добробуту є важливою складовою сучасної соціально-економічної та політичної науки. Історики, економісти та соціологи, які працюють над вивченням цієї теми, фокусуються на тому, як поєднання ринкових механізмів і соціальної політики формувало стабільну та ефективну модель розвитку країни. З середини ХХ ст. питання шведської моделі привертало увагу різних наукових шкіл, які по-різному підходили до аналізу її економічних, соціальних та політичних аспектів. Дослідники прагнули зрозуміти, яким чином невелика європейська країна змогла досягти високого рівня соціальної рівності, ефективної економіки та стабільної демократії.

Класичною роботою в цьому напрямі є дослідження Adler-Karlsson G. в його праці «Functional Socialism: A Basis for Swedish Social Democracy». Автор формулює концепт «функціонального соціалізму» – механізму, який дозволив Швеції поєднати ринкову економіку з високим рівнем соціальних гарантій. Цей підхід заклав основу для західного сприйняття шведської моделі як унікального симбіозу економічного лібералізму й соціальної справедливості [1].

Важливим в розгляді теми стало дослідження Guogis A. розвиває цю ідею, наголошуючи на глибоких суспільних цінностях, таких як солідарність, рівність можливостей та консенсусність прийняття рішень. Дослідник підкреслює, що шведська модель не просто соціальна або економічна система – вона є результатом довготривалого розвитку суспільних норм і політичної культури [15].

Варто зазначити, що значний внесок у формування теоретичної бази зробили G. та A. Myrdal, які у своїх працях наголошували на важливості соціального планування та інтеграції державних програм у загальний соціально-економічний розвиток. Саме з їхніх ідей виросла концепція комплексної соціальної держави, де держава не лише перерозподіляє ресурси, а формує соціальні умови розвитку [30, 31].

Надзвичайно впливовим у глобальному контексті стало дослідження Esping-Andersen G., яке класифікувало три типи держави добробуту: ліберальний, консервативний та соціал-демократичний. У межах цієї типології шведська модель розглядається як найбільш послідовна форма соціал-демократичного підходу, де домінують універсальні соціальні програми, активна роль держави та пріоритет соціальної рівності [12].

Якщо розглядати сучасні роботи, то у XXI ст. концептуальний аналіз продовжила Olesia K., яка запропонувала критичний огляд еволюції термінів «Welfare State» та «Swedish Model», наголошуючи на різноманітності підходів до їхнього трактування та на історичних трансформаціях моделі [34]. Згодом Коструба В. поглибила дискусію, розглянувши правові механізми функціонування шведської соціальної держави, акцентувавши на конституційних засадах соціальної політики [44].

У цьому контексті сучасні дослідження не просто описують історію шведської моделі, а розглядають її як складну багаторівневу систему з власною філософією, політичною культурою та ціннісною основою.

Наступним аспектом розгляду варто виокремити економічну складову шведської моделі, оскільки вони становлять одну з ключових тем досліджень. Зокрема автор Aiginger K., аналізуючи шведську економіку у періоди зростання та криз, показує, що модель завжди була здатною до адаптації – від кейнсіанських інструментів 1950–1970-х до неоліберальних реформ 1990-х [2, 3].

Також економічні підвалини розглядав економіст Magnusson L. у фундаментальній праці «An Economic History of Sweden», де описував довгострокові тенденції: індустріалізацію, модернізацію промисловості, формування високотехнологічних кластерів і соціальних реформ, що супроводжували ці економічні зміни. Автор підкреслює, що економічний успіх Швеції не можна розглядати без соціального партнерства та широкої участі держави у забезпеченні соціальних гарантій [26].

Не менш важливу роль у становленні соціал-економічної моделі відіграла система інновацій, про що писали зокрема писали Freeman C. та Lundvall B.-A.

Їхні дослідження показують, що Швеція – одна з перших країн, яка запровадила повноцінну національну інноваційну систему, де держава, бізнес і наука взаємодіють заради економічної модернізації [14, 25].

При розгляді економічної складової шведського успіху важливим дослідженням варто вважати роботу Erixon L. оскільки він докладно аналізує Рейн-Мейднерівську модель – інституційний механізм, що забезпечував одночасно низьку інфляцію, високі зарплати та ефективність ринку праці. Саме ця модель стала серцевиною економічної політики Швеції у 1950–1980-х рр. [11].

У праці Norberg J. «The Mirage of Swedish Socialism» пропонує критичний аналіз економічної історії Швеції, звертаючи увагу на суперечності між соціалістичними елементами моделі та глобальними економічними процесами [32, с. 92]. Дослідження OECD (1996) поглиблює цю дискусію, надаючи статистичний аналіз реальних показників економіки у період трансформацій 90-х рр. XX ст. [33].

Таким чином, економічна історіографія показує, що шведська модель – це не статична система, а еволюційний механізм, здатний адаптуватися до глобальних викликів.

Соціальна політика – ядро шведської моделі. Carlson B. і Neelambar H. у статті «The Swedish Welfare State Model: A Brief Overview» окреслюють базові принципи соціального захисту, пенсійної системи та політики у сфері охорони здоров'я. Ці програми будуються на принципі універсалізму, що забезпечує рівний доступ до соціальних благ для всіх громадян [9].

Важливим внеском в історіографію можна вважати Barr N. і Diamond P., які аналізують пенсійну реформу 1990-х років, яка є однією з найуспішніших у світі. Завдяки поєднанню солідарного і накопичувального компонентів шведська пенсійна система забезпечує фінансову стабільність і соціальну справедливість [4].

Одним із важливих аспектів соціальної політики є система охорони здоров'я. Характерні особливості та механізми впровадження в шведську модель «держави добробуту» докладно досліджували Häger Glenngård A. і Anell A.,

наголошуючи на її децентралізованому характері та орієнтації на ефективність і доступність [17].

Варто зазначити, що дослідження інституту сім'ї. Зокрема можна згадати роботу Earles К., який виділяє шведську сімейну політику як одну з найпрогресивніших у світі, адже вона не лише підтримує сім'ї з дітьми, а й сприяє гендерній рівності та зайнятості жінок [10].

Значним блоком досліджень є праці Lindbeck А., який аналізує взаємозв'язок та динаміку соціальних норм, економічних стимулів і довіри до держави. Сферою дослідження стали перспективи розвитку держави добробуту, зокрема у сфері соціального страхування та пенсійної системи. На думку дослідника, саме високий рівень суспільної довіри забезпечує ефективність соціальних програм [22–24].

Мельник С. та автори праці «Lessons from the Swedish Pension System» поглиблюють аналіз соціального страхування, зосереджуючи увагу на його адаптивних механізмах – як важливий елемент стабільності [48, 21].

У дослідженні Kwon Н. та Meeuwisse А. приділяється увага інноваціям у сфері соціальної політики та організаційній структурі державного управління [28; 20].

Місцеве самоврядування у шведській моделі відіграє центральну роль. Мірошник і Попко детально описують шведську систему муніципалітетів, які відповідають за більшість соціальних послуг, включно з освітою, охороною здоров'я та соціальним забезпеченням [49; 53].

А Сухенко В. підкреслює важливість децентралізації як інструменту підвищення ефективності державного управління та пропонує адаптацію шведських механізмів до українських реалій [56].

Соціальне партнерство – як основа трудових відносин висвітлено у працях Кравчука Д. і Кривоноса Р., які показують, як взаємодія профспілок, роботодавців та держави забезпечує соціальний мир і стабільність на ринку праці [45,46]. В цьому напрямі працює також Сорочишин М. – у своїй роботі аналізує

потенціал впровадження шведської моделі вирішення трудових спорів в Україні, підкреслюючи необхідність інституційної довіри [55].

У розгляді питань модернізації шведської моделі «держави добробуту» сучасні дослідження акцентують на ролі інноваційних практик у новому етапі розвитку шведської моделі. Freeman C., Lundvall B.-A. та Wälitalo L., Robèrt K. і Broman G. Роботи показують, що успіхи Швеції у сфері сталого розвитку базуються на системному підході, міжсекторальній взаємодії та довгостроковій стратегії [14; 25; 41]. А дослідник Utami A. пояснює, як економічні реформи, інновації та екологічні стандарти інтегруються у сучасну скандинавську модель [40].

Серед українських дослідників можна згадати Хома Н. та Панова І., Ллющенко І., вони підкреслюють потенціал адаптації шведських інноваційних та соціальних практик в українських умовах [57; 52]. В цьому питанні важливі внески здійснили Кудряченко А., Кривонос Р., Солошенко В., оскільки пропонують комплексний аналіз шведської моделі та можливості цього досвіду для національної адаптації [47].

До первинних джерел належать документи шведських державних інституцій: закони про соціальне страхування, сімейну політику, пенсійну реформу, офіційні звіти шведського уряду, матеріали Риксдагу та статистичні дані Шведського національного агентства статистики (SCB). Особливо важливими є звіти Міністерства соціальних справ Швеції, що містять інформацію про функціонування системи охорони здоров'я, соціального забезпечення, ринку праці.

Суттєве значення мають аналітичні матеріали міжнародних організацій, передусім ОЕСД, що дають змогу порівняти шведські соціально-економічні показники з міжнародними тенденціями. Окреме місце займають порівняльні огляди соціальної політики та ринку праці у скандинавських країнах.

Отже, проведений огляд історіографії та джерельної бази дослідження шведської моделі держави добробуту демонструє, що вона є однією з найбільш комплексних та ретельно опрацьованих соціально-економічних систем у

сучасній науковій думці. Економічні дослідження переконливо доводять адаптивність шведської системи, здатність її інститутів реагувати на структурні кризи, впроваджувати інновації та підтримувати високий рівень конкурентоспроможності. Соціально-політичний блок історіографії підкреслює універсалізм соціальних програм, ефективність децентралізації, значення соціального партнерства та виняткову роль суспільної довіри для стабільності політики «держави добробуту». Щодо сучасних авторів, то вектор їхніх досліджень зосереджений на нові напрями розвитку — інноваційні практики, екологічну політику, модернізацію управлінських механізмів. Це дозволяє розглядати шведську модель як динамічну, відкриту до змін систему, яка зберігає баланс між економічною свободою та соціальною відповідальністю. Першоджерела, статистичні матеріали та звіти державних органів Швеції, разом з аналітичними оглядами міжнародних організацій, створюють широку й надійну базу для подальших досліджень і дозволяють оцінювати модель не лише концептуально, а й емпірично. Таким чином, історіографія шведської моделі «держави добробуту» відображає комплексний, складний характер її розвитку. Вона показує не лише особливості становлення цієї моделі, а й ті чинники, що забезпечили її стійкість та успішність, роблячи шведський досвід цінним орієнтиром для інших країн.

1.2. Теоретико-методологічна основа дослідження.

Методологічна основа дослідження ґрунтується на комплексному поєднанні загальнонаукових та спеціальних історико-соціальних методів, що забезпечують всебічний аналіз становлення, еволюції та функціонування шведської моделі держави добробуту. Вибір методів зумовлений специфікою предмета дослідження, який охоплює розвиток інституцій соціальної держави, формування унікальної скандинавської соціально-економічної моделі, особливості державного втручання в економіку, а також можливості адаптації цього досвіду до сучасних українських умов.

Передусім у роботі використано історико-логічний метод, що дозволив простежити причинно-наслідкові зв'язки між соціально-економічними реформами у Швеції, розвитком інститутів державного управління та становленням модерної моделі добробуту. Застосування цього методу дало змогу реконструювати логіку еволюції шведської моделі від початку ХХ століття до сучасного етапу, виявити внутрішні та зовнішні чинники її формування, а також оцінити довгострокові наслідки реформ Бур'є Еклунда, Ернста Вігфорса, Гуннара та Альви Мюрдаль, Пер Альбіна Ханссона та інших архітекторів «народного дому» (Folkhemmet). Завдяки історико-логічному аналізу було визначено, як зміна політичних підходів впливала на соціальну архітектуру держави та функціонування її економіки.

Важливе місце у методологічному арсеналі посідає порівняльний метод, його застосування сприяло формуванню обґрунтованих висновків щодо того, які елементи шведської моделі можуть бути адаптовані в Україні, а які є несумісними з її інституційними реаліями.

Ключову роль у роботі відіграє метод системного аналізу, що дозволив розглядати шведську модель не як набір окремих реформ, а як цілісну соціально-економічну систему. У межах цього підходу соціальна політика, податкова система, ринок праці, освітня й медична сфери, гендерна рівність та інститути соціального партнерства аналізуються у взаємозв'язку. Системний метод дав змогу виявити внутрішню логіку функціонування моделі, її стійкість до економічних криз, особливості державного регулювання та соціального діалогу між ключовими політичними і суспільними акторами. Особлива увага приділялася аналізу механізмів перерозподілу та їх впливу на економічну ефективність і соціальну рівність.

Важливим інструментом виступає метод історичної інтерпретації джерел, що забезпечив критичне опрацювання широкого корпусу матеріалів. У процесі дослідження використано праці класиків скандинавської соціальної думки, документи шведського парламенту, статистичні звіти OECD, а також сучасні наукові дослідження. Застосування цього методу дало змогу визначити

ідеологічні основи шведської моделі – солідарність, універсалізм, рівність можливостей – та зіставити офіційні політичні декларації з реальними результатами соціальної політики.

У роботі також застосовано проблемно-хронологічний метод, який дав можливість вибудувати структуру дослідження відповідно до логіки історичного розвитку. Послідовний аналіз ключових етапів – період формування «народного дому», післявоєнна експансія соціальної держави, криза 1990-х років та модернізаційні реформи початку XXI століття – дозволив показати еволюцію моделі в динаміці та визначити чинники її стійкості або трансформації. Метод сприяв виявленню зв'язку між економічними циклами, політичними змінами та глибиною соціальних перетворень.

Значущим спеціальним методом став структурно-функціональний аналіз, який використовувався для дослідження роботи ключових інститутів держави добробуту. Завдяки цьому методу було визначено функціональну роль уряду, парламенту, муніципалітетів, профспілок, роботодавців та громадських організацій у формуванні соціальної політики. Особливу увагу приділено аналізу того, як функціонування інститутів впливає на якість освіти, доступність медичних послуг, соціальний захист, ринок праці та гендерну рівність. Це дозволило оцінити, які елементи інституційної структури забезпечили успішність шведської моделі та можуть бути релевантними для України.

Таким чином, методологічна основа дослідження побудована на міждисциплінарному підході, що поєднує історичний, економічний, соціологічний та політико-інституційний аналіз. Використання різноманітних методів забезпечило багатовимірний, збалансований та об'єктивний розгляд шведської моделі держави добробуту, дозволило дослідити її еволюцію та інституційні механізми, та виробити науково обґрунтовані висновки щодо її потенційної адаптації в Україні.

Отже, аналіз історіографії та методології показує, що шведська модель держави добробуту є добре дослідженим і багатовимірним феноменом, який розглядається в економічному, соціальному та політичному вимірах. У науковій

літературі вона постає як гнучка та інституційно стійка система, що поєднує ринкову економіку з розвиненою соціальною політикою. Використання зазначених праць забезпечує достовірність дослідження та дає змогу оцінити реальні результати функціонування моделі. Завдяки застосуванню комплексної методології було всебічно розглянуто еволюцію, принципи та механізми дії шведської моделі. Сукупність опрацьованих джерел і методів створює міцну основу для подальшого аналізу її ефективності та можливостей адаптації до українських умов.

РОЗДІЛ II. ІСТОРІЯ ЗАРОДЖЕННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ШВЕДСЬКОЇ МОДЕЛІ ДЕРЖАВИ ДОБРОБУТУ.

Шведська модель соціально-економічного розвитку є унікальним прикладом ринкових механізмів із принципами соціальної справедливості. Вона формувалася протягом тривалого історичного періоду, проходячи низку етапів еволюції, кожен з яких відображав відповіді державного уряду та суспільства на виклики свого часу. Розуміння цих періодів дозволяє побачити логіку встановлення шведської моделі держави добробуту не як статичної моделі, а як динамічного процесу пошуку балансу між соціальною рівністю та економічною ефективністю.

Історія розвитку моделі засвідчує, що Швеція послідовно поєднувала прагнення до економічного зростання із високими стандартами життя населення, утверджуючи при цьому принцип добробуту для всіх громадян, як суспільну мету. Еволюція моделі охоплює періоди ліберальних реформ XIX ст., встановлення соціал-демократичних засад у міжвоєнну добу, «золота доба» держави добробуту в післявоєнний етап, кризові трансформації кінця XX ст. та модернізація XXI ст.

Глибокий аналіз усіх етапів надає змогу не тільки простежити внутрішню логіку розвитку шведського соціально-економічного устрою, а й виявити чинники його стійкості та здатності до оновлення відповідно до нових викликів століть. Таким чином поетапне дослідження еволюції цієї моделі має не тільки історичне значення, але й практичне – воно відкриває можливість осмислення досвіду, який може стати корисним для реформ в інших країнах, в тому числі в Україні.

На основі досліджень А. Кудряченко, Р. Кривоноса, В. Солошенко та вивчених даних щодо історії зародження та періодів, можна виділити п'ять етапів розвитку шведської моделі держави добробуту [48, с. 45–46]:

Перший етап можна охарактеризувати як мирна ліберальна революція. Хронологічні рамки періоду охоплюють від 1840 по 1914 рік. Шведська модель бере свій початок набагато швидше ніж стверджують деякі дослідники, оскільки

країна розпочала експериментувати з соціалістичними ідеями лише після того як вона вже була однією із найуспішніших суспільств у світі. Її успіх ґрунтувався на моделі вільного ринку, розробленій після епізоду радикальної лібералізації між 1840-1870 рр. та швидкому зростанню, яке вона викликала. [32, с. 1]

Варто зазначити, що першим кроком для майбутньої шведської моделі стала промова 4 червня 1857 р. міністра фінансів Швеції Йогана Августа Гріпенштедта. Його широка, візіонерська заява про те, що країна може стати багатою, здивувала інших членів парламенту. Така реакція виникла, оскільки ще в середині XIX століття Швеція залишалася переважно аграрною державою, близько 80% населення були зайняті у сільському господарстві [1, с. 34].

Країна хоч і вважалася бідною на той час, але мала досить великий потенціал для розвитку. Можливості полягали не тільки в сировині, зокрема деревині та залізній руді, але й в самому менталітеті народу, що склався протягом своєрідної історії Швеції [32, с. 4].

У період між 1840–1870 рр. у країні було проведено мирну ліберальну революцію. Серед головних здобутків, можна виділити встановлення надійного права власності – свобода розподіляти, передавати, купувати та продавати землю. Було скасовано регуляції, які гальмували розвиток лісової та металургійної промисловості. У той же час були скасовані цехи: перший етап – 1846 р.; другий – у 1864 р. Це дало можливість започаткувати власний бізнес та вільно конкурувати. Варто виокремити, введення закону про акціонерні товариства (з обмеженою відповідальністю) вже в 1846 р. Також було утворено банківський сектор та дерегульовані процентні ставки. Застарілу протекціоністську систему було розібрало, і в 1865 р. Й. Гріпенштедт посприяв тому, що Швеція стала членом торгового договору між Францією та Великою Британією – що надавав кожному учаснику максимальний доступ до ринків інших і був важливим кроком для просування активної торгівлі [32, с. 7].

В порівнянні з іншими країнами Європи активно впроваджувалася свобода преси та релігії. Жінки почали отримувати право на володіння та успадкування власності, отримання освіти тощо. Контроль за внутрішнім пересуванням людей

було скасовано в 1860 р., тому у зв'язку із ліберальними настроями в країні уряд скористався можливістю розширити цю свободу, щоб включити еміграцію та імміграцію. Головним результатом стала велика хвиля еміграції до Америки. Таке явище мало два наслідки: перший – виїзд значної частини населення поза межі країни; другий – велика кількість людей поверталися із-за кордону із новим досвідом. У результаті Швеція змогла отримувати та поширювати найновіші ідеї про демократію, культуру та технології серед населення [5, с. 75].

Важливим кроком стало запровадження у Швеції обов'язкової початкової освіти у 1842 р. Застаріла шкільна система була замінена практичною освітою для всіх. Варто зауважити, що уряд Й. Гріпенштедта здійснив досить суперечливий крок, проти якого виступали кілька радикальних лібералів – побудувати національну залізничну систему, що фінансується за рахунок державних позик [32, с. 9].

Традиційно поширена думка серед істориків, що 1865 р. став вершиною найінтенсивнішого періоду реформ. Аргументувати цю думку можна зокрема одним із найважливіших досягнень – скасування старого парламенту. Його недоліки полягали в тому, що базувався він на чотирьох станах. Новий був заснований на більш демократичних засадах, де влада почала належати фермерам, а не лише «вершкам суспільства». Вперше оновлений парламент було зібрано у січні 1867 р., тоді Ларс Йохан Йерта, найстарший член риксдагу, виголосив вітальну промову. Він відзначив успіх проведених реформ та застеріг усіх членів уряду не вигадувати жодних схем, щоб витягнути гроші з кишень громадян [5, с. 87].

Таким чином, рушійною силою економічного підйому країни стала систематична політика Й. Гріпенштедта. Саме завдяки проведенню в XIX ст. низки реформ, зокрема скасування регуляторних бар'єрів, осучаснення банківської системи та залізниць, ліквідація гільдій, надання права вільно займатися бізнесом, окремо варто виділити встановлення правових гарантій прав приватної власності – з цих змін розпочався ранній етап розвитку шведської економічної моделі. Низка заходів, що були проведені міністром фінансів

створили основу для економічної модернізації країни, що позитивно вплинуло на становлення принципів економічного лібералізму. Згодом вони були поєднанні із соціальною відповідальністю держави. Такий симбіоз став унікальною рисою, що була закладена в майбутню скандинавську модель держави добробуту.

Окрім цього, ефективні реформи дозволили Швеції наприкінці XIX – на початку XX століття перейти від аграрної до індустріальної економіки. Промисловий розвиток, поява потужних підприємств у сфері металургії, деревообробки та машинобудування стали поштовхом для формування нової соціальної структури суспільства. Зростання чисельності робітничого класу та урбаністичні процеси призвели до активізації профспілкового руху, який став одним із ключових чинників подальшого становлення моделі соціального забезпечення.

Отже, перший етап став періодом встановлення основ ринкової економіки, інституційної модернізації та формування політичних передумов для майбутнього соціального розвитку. Саме в цей час було закладено фундамент цінностей економічної свободи, правової державності та підприємницької ініціативи, які згодом поєднуються із соціальними принципами добробуту.

Другий етап розвитку розпочався в міжвоєнний період (1920-ті – 1930-ті рр.). Уникнення участі в Першій світовій війні позитивно вплинуло на розвиток економіки, оскільки було збережено інфраструктуру та експортувалися продовольчі товари в США. Але одразу після завершення військового конфлікту Швеція не змогла уникнути інфляції, високого рівня безробіття – що складав близько 25%. Тому наступний етап розвитку шведської моделі відбувався на фоні соціально-економічних змін, які супроводжувалися індустріалізацією, зростанням класової боротьби та потребою в соціальній справедливості [53, с. 49].

Початком масштабних змін у країні став післявоєнний період, що супроводжувався приходом до риксдагу Соціал-демократичної робітничої партії. Цей етап розвитку шведської моделі відзначився зміною ідеології соціал-

демократів – політики відмовлялися від радикалізму та змінюють парадигму своїх поглядів, беручи курс на побудову системи держави добробуту.

З 1928 р. Соціал-демократична робітничка партія Швеції висуває у своїй програмі концепцію держави «Folkhemmet», що з шведської означає «Дім для народу». Це бачення Швеції як суспільства, що функціонує як одна велика та дружня родина – всі громадяни піклуються один про одного, а держава постає як «дім» і забезпечує безпеку, рівність, належний рівень життя для всіх. Часто цю концепцію висвітлюють як середній шлях між соціалізмом та капіталізмом. Ідею «Folkhemmet» детальніше висвітлив у 1929 р. лідер соціал-демократів Пер Альбін Ганссон. Він написав ряд програмних статей, в яких обґрунтував свою концепцію «Народного дому» [35, с. 5].

Шведський політичний діяч підкреслив, що справжня демократія можлива тільки в тому випадку, коли члени суспільства живуть в рівних умовах життя. Ця ідея стала філософсько-моральним підґрунтям всієї подальшої політики шведської моделі держави добробуту, поєднавши в собі принципи рівності, солідарності та справедливості [32, с. 16].

Часто в наукових працях скандинавська модель держави добробуту називається «соціал-демократичною». Таке визначення пов'язане з тим, що вона є втіленням ключових програмних принципів, які СДРПШ розвивала і впроваджувала протягом половини ХХ ст. За період своєї активної діяльності 1932–1976 рр. соціал-демократи впровадили в управлінський процес основні елементи системи соціального забезпечення [1, с. 209].

До 1930-х р. соціал-демократи ініціювали низку важливих реформ, серед основних варто виділити: демократизацію конституції та конституційних установ, запровадження 8-годинного робочого дня, надання громадянам виборчого права та активна зовнішня політика. Важливим елементом в еволюції шведської держави добробуту варто виділити соціальний компроміс між робітниками та підприємцями, що було закріплено Сальтшебадською угодою в 1938 р. Документ започаткував систему колективних переговорів та заклав основи для стабільних трудових відносин, які в свою чергу змогли забезпечити

подальше економічне зростання без соціальних конфліктів [47, с. 45]. Традиція консенсусу та компромісу, яку започаткувала ця угода, була названа «духом Сальтшебадена» і саме їй приписують зміну шведського ринку праці з різких та конфронтаційних на загалом мирний [32, с.15]

Таким чином період з 1920–х по 1930–ті можна вважати добою розквіту, оскільки країна не тільки вийшла з економічної кризи, але й мала найвищі показники темпів розвитку ВВП у світі [12, с. 89]. Міжвоєнний період став початком змін ідеологічних засад соціал-демократичних партій – відмова від радикальних поглядів та перехід до побудови держави добробуту [53, с. 48]. Це створило можливості створення напряму розвитку шведської моделі.

Другий етап еволюції та розвитку шведської моделі можна означити як демократичний реформізм, де соціалістичні цілі досягалися шляхом поетапного розширення сфери впливу держави добробуту та системи колективних договорів, що відображає принципи, закладені в теорії функціонального соціалізму [1, с. 102].

Як результат міжвоєнна доба стала ключовою у формуванні ідеологічних засад шведської моделі – саме в цей період появляється концепція «Народного дому», яка надала соціально-економічному розвитку гуманістичного змісту. А відмова від радикалізму та перехід до політики соціального компромісу забезпечили стабільність і довгострокову ефективність подальших реформ [34, с. 112].

Третій етап розвитку шведської моделі бере свій початок з 1945 р. і триває до 1970-х р. Після Другої світової війни країна опиняється у винятковому становищі в порівнянні із країнами Європи. Територія Швеції не зазнала воєнних руйнувань, її індустрія не втратила своєї цілісності, а економіка демонструвала стабільність. Усі вище перелічені фактори створили сприятливі передумови для проведення активної соціально-економічної політики. Після Другої світової війни Швеція довгий час мала перевагу над європейським середнім показником ВВП на душу населення більше ніж на 30% (2, с. 4). Саме в післявоєнний період

і «золоту добу» шведська модель держави добробуту набуває свого класичного вигляду.

З 1932–1976 рр. владу у Швеції переважно утримувала Соціал-демократична робітничка партія. Політичні діячі зосередили свою діяльність на створенні всеохоплюючої системи соціального захисту. В рамках державної соціальної діяльності було розроблено концепцію «повної зайнятості» – гарантія робочого місця для кожного працездатного громадянина. Така політика забезпечила стабільний рівень доходів населення та зменшила рівень безробіття в країні.

В 1950–1960-ті рр. ХХ ст. розпочалася кампанія із впровадження соціальних програм. Першочерговими стали загальне медичне страхування (1955 р.), пенсійна реформа (1959 р.), забезпечення доступу до безкоштовної освіти, державне інвестування житлового будівництва. Особливу роль в реалізації програм відіграли економіст Гуннар Мюрдаль та його дружина Альва Мюрдаль. Подружжя розробили концепцію так званого «соціального інжинірингу» – цілеспрямованого формування суспільних умов для підвищення рівня добробуту громадян [30, с. 57].

Характерною особливістю третього періоду розвитку шведської моделі стало поєднання активної ролі держави в перерозподілі доходів з макроекономічною стабільністю. Використовуючи кейнсіанські підходи, держава активно регулювала попит за допомогою соціальних витрат. Поступове запровадження прогресивного оподаткування дало змогу фінансувати масштабні соціальні програми [31, с. 34].

Шведська економіка почала демонструвати одні з найвищих темпів зростання у світі. Середній приріст ВВП Швеції у 1950–60-х рр. становив близько 4–5% [24, с. 11]. Паралельно з цим спостерігалось підвищення якості життя громадян, про що свідчить значне скорочення рівня бідності та досягнення історичного мінімуму в нерівності доходів.

Унікальним явищем стало досягнення суспільної злагоди між ключовими об'єктами: бізнесом, урядом та профспілками. Ця злагода ґрунтувалася на

принципах «політики компромісу», що передбачали готовність усіх сторін до пошуку взаємовигідних рішень та переговорів. Такий підхід зміг забезпечити в країні тривалу стабільність, та сприяв високому рівню довіри громадян до державних та громадських інституцій, модель тристоронньої взаємодії, де держава виступала координатором між роботодавцями та профспілками згодом стала еталоном соціального партнерства, що отримав назву «шведський корпоративізм» [15, с. 65].

Таким чином, післявоєнний період перетворився на «золоту добу» шведського соціалізму. Висока зайнятість, ефективне державне регулювання, розвинена система соціальних гарантій та справедливий перерозподіл ресурсів створили основу для справедливого та стабільного суспільства. Ефективні дії уряду засвідчили, що поєднання сильної держави з розвиненим ринком здатне забезпечити стабільне економічне зростання та високий рівень соціальної захищеності. Саме цей період закріпив за Швецією репутацію держави з однією із найефективніших та найгуманніших систем соціального забезпечення у світі.

Четвертий етап – це період кризи та реформування скандинавської моделі, відбувався він в 1970-1990-ті рр.. В 1970-х р. Швеція як і більшість країн зіткнулася з новими викликами, що поставили під сумнів ефективність існуючої соціально-економічної моделі розвитку держави. Початок цього періоду відзначився глобальною нафтовою кризою, що спричинила суттєві наслідки для світової економіки. Як результат цього потрясіння розпочалася хвиля інфляції та значне сповільнення темпів економічного зростання. Високі соціальні витрати, що свого часу були основою стабільності та добробуту, за нових умов стали занадто обтяжливими для державного бюджету. Через економічні зміни ця значна частина видатків почала створювати фінансовий тиск на державу. Почало зростати суспільне незадоволення, особливо це обурення виникало серед середнього класу та бізнесу, оскільки податкова ставка для населення почала сягати 60-70% [3, с. 24].

Уряд прагнув зберегти основні принципи моделі держави добробуту, але водночас змушений адаптувати її до нових реалій. Тому в цей період появляється

термін «криза шведської моделі». Він відображав суперечливість між реальними можливостями економіки та високими очікуваннями громадян.

Дух ідей у Швеції був пронизаний соціалістичними ідеями в 1970–1980-х рр. Збільшення державного сектору, розростання бюрократичного апарату та надмірна централізація ухвалення рішень стали чинниками, які почали стримувати економіку. Така негнучка система все більше контрастувала із потребами часу, оскільки під впливом глобалізації та стрімкого розвитку нових технологій приватний бізнес вимагав більшої гнучкості та зниження податкового навантаження, щоб бути конкурентоспроможним. Таким чином у цьому відношенні, і щоб використати термінологію Джима Оттесена, у 1970-х р. Швеція змінилася з економіки, схильної до капіталізму, на економіку, що схильна до соціалізму [32, с. 21].

Таким чином, наприкінці 1970-х р. на фоні економічних труднощів, у країні розгорнулася гостра суспільна дискусія щодо необхідності докорінних структурних реформ. Значна частина економістів та політиків, зважаючи на досвід США та Великої Британії, закликали до радикальних змін. Зокрема висвітлювалася необхідність в трьох основних напрямках: зменшення ролі держави, приватизації та лібералізації ринків. Проте соціал-демократи, які очолювали риксдаг, обрали інший шлях розвитку. Вони відмовилися від різкого неоліберального курсу, обравши підхід із поступовими та керованими змінами, щоб зберегти при цьому ключові елементи традиційної шведської соціальної моделі.

Зауважимо, що лише за 20 років державні витрати більше ніж подвоїлися, з 25,4 до 58,5 відсотка між 1965–1985 рр. (Додаток А). Такий результат вдалося досягти переважно завдяки швидкому розширенню соціальних послуг, таких як охорона здоров'я, догляд за літніми людьми та за дітьми. Окрім цього, особливу роль відіграли трансфери – пенсії та житлові допомоги. Податок на заробітню плату зріз з 12,5 % в 1970 р. до 36,7 % в 1979 р. [26, с. 204]. Капітальні прибутки оподатковувалися як доходи, за прогресивними ставками. У серії кроків податок корпорації зріс до майже 60 % у 1980-х р. Одночасно із цим риксдаг підвищив

витрати на ведення бізнесу за допомогою цілого ряду регуляцій, спрямованих на вирішення кожної уявної проблеми та несправедливості, що існували [23, с. 17].

У 1970 р. шведський уряд запровадив непрозору систему контролю цін, яка змусила бізнеси погоджувати зміни цін з бізнес-групами та державними органами. Коли Швеція девальвувала свою валюту, вона часто запроваджувала тимчасові заборони на всі підвищення цін. Також вона відмовилася від традиційної шведської моделі, де питання трудового ринку залишалися на переговорах між бізнес-організаціями та профспілками. Починаючи з 1974 р. уряд суттєво регулював охорону праці, визначаючи законні причини для звільнення та вимагаючи, щоб робочі місця, які потребують звільнення працівників через скорочення, робили це відповідно до стажу – за принципом «останній прийшов, перший пішов» [22, с. 538].

Інші країни були враженні шведським експериментом 70-х р. ХХ ст. Оскільки невелика країна, яка експериментувала з соціалістичними ідеями, принаймні в плані широкого регулювання бізнесу та дуже високих податків, здавалася дивно успішною. Вона була однією із найбагатших країн у світі, з успішними експортними компаніями, високими показниками зайнятості та вражаючими рівнями довіри не тільки серед людей, а також між громадянами та урядом. Ті, хто вперше дізнавався про Швецію, плутали тривалі передумови, які зробили експеримент можливим, з його результатом.

Але нафтова криза 1973–1974 рр. негативно вплинула на розвиток країни. На фоні підвищень заробітної плати та податків на оплату праці збільшилися витрати на працю на 40% всього за два роки – 1975–1976 рр. Результатом цього стала кризова ситуація з витратами, яка майже знищила шведське виробництво та експорт. Таким чином проблема виникла в той період, коли решта Західної Європи відновилася після кризи. Таким чином експортний гігант Швеція, яка мала би процвітати – увійшла в глибоку рецесію. З 1974–1977 рр. виробництво сталі в країні зменшилося на 30%, суднобудування – вдвічі, а більшість текстильної та гірничодобувної промисловості зазнала краху [26, с. 276].

Суднобудівна промисловість спочатку стала фактично націоналізована в 1977 р. та поступово ліквідована. Більшість сталеливарної промисловості також перейшла під державний контроль в 1978 р. і повернулася до прибутковості лише після звільнення фактично половини робочої сили. У зв'язку із кризою наприкінці 70-х років ХХ ст. уряд Швеції, вперше після тривалого правління соціал-демократів, відійшов від традиційної політики сприяння структурній перебудові, застосовуючи величезні корпоративні субсидії для підтримки не конкурентоспроможних підприємств. В період з 1976–1982 рр. уряд проводив політику, що пізніше критикувалася як «промислова лікарня», що штучно підтримувала неефективні компанії за рахунок високої ціни для платників податків [32, с. 39].

Єдиним послідовним інструментом підвищення конкурентоспроможності стало багаторазове знецінення шведської крони – зокрема, на 3%, 6%, 10% у 1976–1977 рр. та на 16% у 1982 р. Хоч девальвації тимчасово підтримали експортний сектор, але вони призвели до зростання інфляції, зниження купівельної спроможності шведів та спотворення цінового механізму, оскільки захищали нерентабельні внутрішні підприємства. А шведська частка експорту на ринках ОЕСР продовжувала знижуватися, внаслідок чого він зменшився майже на 30% між 1970-1990 рр. [13, с. 137].

Як свідчать дані – Швеція у 1970 р. була на 25% багатшою за решту Західної Європи, у 1980 р. цей показник знизився до 14%, а на початку 1990-х р. дохід на душу населення на короткий час опустився нижче середнього показника Вільного світу. У зв'язку із цим вона з 4-ї найбагатшої країни у світі стала 10-ю [8, с. 12].

Надмірне оподаткування стало причиною того, що великі підприємці, зокрема такі компанії як ІКЕА, Tetra Park покинули країну. Такі події було сприйнято як криза верховенства права та вільного підприємництва [6, с. 12]. Незважаючи на те, що коефіцієнт Джині знизився до одного з найнижчих у світі (близько 0,2–0,23 у 1980-х р.), економісти стверджують, що це сталося через не через підвищення нижнього рівня доходу, а через те, що високодохідні

працівники просто покинули країну, зробивши економіку таким чином дисфункціональною [38].

Необхідність проведення низки рішучих дій в соціально-економічному секторі була як ніколи важливою. Існувало три причини, чому Швеція здійснила хвилю реформ. Варто зауважити, що поширеним явищем було незадоволення серед загального населення з приводу втручання уряду в їхні свободи. Провідники суспільної думки, включаючи багатьох прихильників лівоцентричних поглядів, почали ставити під сумнів економічні та соціальні витрати риксдагу. Сильна опозиція до все зростаючої держави почала виникати внаслідок міжнародної хвилі, що рухалася в бік ідей вільного ринку, але також внаслідок кампанії, очолюваної бізнесом, проти соціалізму, яка була розпочата як реакція на Фонди працівників.

Наступним аспектом стало те, що Швеція відставала від інших країн і мала труднощі через нестачу підприємницької діяльності. До 1995 р. не було створено жодного чистого робочого місця в приватному секторі протягом майже півстоліття [16, с. 354]. Із 50 найбільших підприємств Швеції в 1995 р. лише три, які були засновані з 1970 р., контролювалися національним урядом або містом Стокгольм. Значній кількості найбільших компаній було понад 100 років, і вони були засновані протягом періоду невтручання держави [18, с. 13].

У соціал-демократичній партії група реформаторів у Міністерстві фінансів дійшла висновку, що єдиний спосіб врятувати державу добробуту – це реалізувати деякі аспекти економічної лібералізації. Вони ініціювали деяку дерегуляцію на внутрішньому ринку авіації та служби таксі, зняли контроль на банківське кредитування в 1985 р. та скасували обмеження на валютні операції в 1989 р. Також уряд дерегулював сільське господарство та замінив квазі-контроль цін ринковими силами. 1990 р. опозиційна ліберальна партія розпочали значну ревізію податкової системи, переходячи до більш плоскої податкової системи, для фізичних осіб та компаній [5, с. 90].

У жовтні 1990 р. уряд вирішив, що настав час Швеції приєднатися до Європейського Союзу, щоб вона могла скористатися перевагами спільного

європейського ринку. Іншими словами, реформи почалися до фінансової кризи, котрі були ініційовані соціал-демократичними урядами [32, с. 30]

Фінансова криза 1990–1994 рр. створила політичне взаєморозуміння між політичними силами і дала поштовх до економічних реформ. Так, риксдаг в 1991 р. запровадив податкову реформу, котра зменшувала податкове навантаження на підприємства та громадян та спрощувала систему оподаткування. Окрім цього, відбулися інституційні зміни в соціальній сфері – держава поступово почала передавати частину відповідальності за надання соціальних послуг приватним структурам та муніципалітетам. Це поклало початок формуванню нової «змішаної» моделі країни добробуту, в якій держава зберігала регулюючу функцію, але не була єдиним надавачем послуг [20, с. 22].

Незважаючи на певне скорочення соціальних програм, основні принципи рівності, соціальної справедливості та всеохоплюючого захисту населення залишалися незмінними. Шведське суспільство зробило усвідомлений вибір на користь моделі гнучкої стабільності, замість того, щоб повністю відмовитися від державного регулювання. Такий підхід дозволив зробити баланс між вимогами вільного ринку та збереженням засад традиційної соціальної держави. Завдяки цьому вдалося забезпечити не тільки високу адаптивність економіки до зовнішніх змін, але й зберегти довіру населення до державних інституцій через підтримку соціальних гарантій.

Протягом періоду з 1970–1990-ті рр. в Швеції відбувалося переосмислення ролі держави в економічному житті країни. Кризові явища стали випробуванням і водночас змусили Швецію модернізувати свою модель «держави добробуту», не відмовляючись при цьому від її головних принципів. У результаті цього утворено оновлену версію скандинавського підходу соціальної держави, котра була здатна ефективно функціонувати в умовах глобалізованого світу.

П'ятий етап – це модернізація та адаптація шведської моделі в умовах глобалізації (від середини 1990-х р. до сьогодні). На зламі століть Швеція розпочинає новий етап розвитку своєї моделі «держави добробуту». Дослідники цей період характеризують як поєднання традиційних соціал-демократичних

цінностей з викликами постіндустріальної економіки. Саме тому головним завданням для уряду стало збереження високого рівня соціального захисту при одночасному підвищенні конкуренції на світовому ринку та ефективності використання державних ресурсів [53, с. 48].

Після успішного подолання фінансової кризи, що сколихнула країну в 90-х рр. ХХ ст., Швеція здійснила ефективну фіскальну та структурну стабілізацію. Така політика дозволила не тільки скоротити державний борг, а й відновити стійке економічне зростання. На початку ХХІ ст. країна почала впроваджувати політику так званого «активного добробуту» – замість звичного надання соціальної допомоги, ця система зосереджувала свою увагу на тому, щоб стимулювати громадян до працевлаштування. На основі цього сформувалася нова філософія соціальної політики.

У Швеції в 90-х рр. ХХ ст. уряд та державний сектор виступили з рішучими програмами структурних реформ економіки. Чотирипартійний риксдаг центристів під керівництвом Карла Більдта був орієнтований на зміни. Тому реформи були ретельно підготовлені за делегій та обговорені на громадських комісіях. Звіти котрих врахували недоліки попередніх урядів та показували шляхи їх вирішення [5, с. 85].

Зауважимо, що уряд кінця ХХ – початку ХХІ ст. дотримувався трьохсторонньої стратегії реформ із кількома елементами:

- 1) зменшити або стримати приватні та державні витрати, зокрема збалансувати динаміку заробітної плати та продуктивності;
- 2) оновити інституції та зробити ринки праці та товарів більш конкурентоспроможними;
- 3) стимулювати довгострокове зростання та продуктивність, підтримуючи та заохочуючи інновації, навчання та поширення нових технологій [3, с. 37].

Протягом наступних кількох років Швеції суттєво скоротила державні витрати, наблизивши як витрати, так і доходи до середнього рівня ОЕСР. Країна також знизила рівні виплат у своїх системах соціального забезпечення. Дев'ятнадцять державних компаній були приватизовані, а державні інвестиційні

фонди, що втручалися в рішення вкладення коштів приватних підприємств, були скасовані. Також вперше були дозволені приватні та комерційні радіо- і телевізійні станції. Залізниці, автобуси та внутрішня авіація стали необмежені, а сектори телекомунікацій та енергетики були відкриті для конкуренції. Риксдаг дозволив створювати приватні агентства зайнятості, а виплати по безробіттю були знижені. Окрім цього був ліквідований контроль за цінами. Єдине, що залишив за собою уряд – це контроль за орендною платою [33].

Доречно додати, що було здійснено ряд реформ в соціальних сферах: 1992 р. – система шкільних ваучерів; 1994 р. – пенсійна реформа; збільшено свободу для муніципалітетів; 1997 р. – введено новий бюджетний процес тощо.

Важливою тенденцією останніх десятиліть стало поєднання соціальної політики з інноваційною та екологічною стратегією розвитку держави. Тому на початку XXI ст. Швеція постає як один із лідерів у впровадженні «Зеленої економіки» і стає першою країною у світі, що запровадила податок на викиди вуглецю ще у 1991 р. Цей та подальші кроки заклали перспективу для досягнення кліматичної нейтральності. Таким чином це показує нову частину сучасних стосунків держави та громадян.

Після кризи 1990-х рр. Королівство Швеція досягла високої макроекономічної стійкості завдяки запровадженому в 1997 р. новій бюджетній системі. Протягом більшої частини цього періоду уряд дотримувався цілей щодо надлишку коштів, що дозволило значно знизити державний борг. Окрім цього, така політика надала можливість забезпечити фінансову (подушку безпеки), яка допомогла країні відносно легко пережити світову фінансову кризу 2008-2009 рр. [29, с. 39]

Варто підмітити, що цей період розвитку характеризується проведенням ряду реформ, котрі були спрямовані на збільшення стимулу до праці. Особливо активно проводилася політика за період правління правоцентристської коаліції – 2006–2014 рр., котрі знизили податки на працю та скоротили окремі соціальні виплати.

Із розвитком цифрових технологій розпочався процес активної цифровізації усіх сфер життя країни. Зокрема першим кроком стало запровадження електронних сервісів у сфері охорони здоров'я, освіти, соціального страхування. Безсумнівно така політика насамперед посприяла прозорості державного управління. Разом із цим уряд зберігає акцент на рівному доступі до цифрових послуг для всіх громадян, що відповідає принципу соціальної рівності [28, с. 189].

Одним із найпомітніших напрямів сучасного розвитку стала гендерна рівність. Швеція посідає провідні позиції у світових рейтингах гендерної справедливості, завдяки політиці «гендерно-чутливого бюджету», рівного доступу до працевлаштування та відпусток по догляду за дитиною для обидвох батьків [27, с. 18]. Такий розвиток є логічним, оскільки його можна розглядати як продовження традиції політики соціал-демократів «дім для народу».

Незважаючи на нові виклики, такі як: глобальні міграційні процеси, старіння нації, пандемію COVID-19 – шведський уряд продовжує демонструвати високу стійкість до своєї соціальної моделі. Рівень довіри до інституцій, громадянська активність та прозорість політики залишаються ключовими чинниками її стабільності.

Сучасна Швеція – це яскравий приклад успішної трансформації класичної держави добробуту у державу нового покоління. Виклики століття змусили соціальну політику трансформуватися завдяки інноваціям, вона почала набувати рис екологічної свідомості та впроваджувати цифрові досягнення у повсякдення. Таким чином шведська модель продемонструвала здатність до адаптації та задаванні шляху для соціально-орієнтованих реформ у XXI ст.

Історичний аналіз виникнення та розвитку шведської моделі держави загального добробуту показує, що її формування відбувалося поетапно протягом майже двох століть і було результатом послідовних трансформацій у відповідь на соціально-економічні виклики кожної епохи.

П'ять виділених етапів розвитку показують логіку формування унікальної моделі, яка поєднувала ринкові механізми з принципами соціальної

справедливості. Від ліберальних реформ XIX ст. до кризових явищ трансформацій кінця XX ст. та сучасної модернізації – шведська модель трансформувалася, реагуючи на виклики свого часу та зберігаючи при цьому свої фундаментальні цінності.

Центральною рисою цього розвитку стала здатність підтримувати баланс між економічною ефективністю та соціальною справедливістю. Традиції консенсусу, соціального партнерства та високого рівня довіри між державою, бізнесом та профспілками забезпечили стабільність системи навіть у часи глибокої кризи. Шведське суспільство продемонструвало здатність впроваджувати структурні реформи, не відмовляючись від фундаментальних принципів держави загального добробуту.

Сучасний етап розвитку показує, що шведська модель «держави добробуту» не досягла свого завершення, а динамічна система, здатна інтегрувати нові виклики – від цифровізації та екологічної трансформації до забезпечення гендерної рівності та активного соціального забезпечення. Це підтверджує життєздатність та адаптивність моделі, яка продовжує пов'язувати високі стандарти життя населення з конкурентною ринковою економікою.

РОЗДІЛ III. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ШВЕДСЬКОЇ МОДЕЛІ ЕКОНОМІКИ.

Шведська модель економіки ґрунтується на поєднанні ринкових механізмів з активною роллю держави у забезпеченні соціальної справедливості та рівності можливостей. Її сутність полягає у створенні системи, що постійно балансує з економічною ефективністю та високим рівнем соціального захисту, а держава в свою чергу виступає гарантом добробуту кожного громадянина.

Провідні науковці, що вивчали феномен «шведської моделі», відзначили, що її особливістю є не тільки масштаб соціального забезпечення, а й ефективність механізмів, які гарантують економічну стабільність. Г. Мюрдаль, як один із теоретичних фундаторів концепції «держави добробуту», стверджував, що економічний розвиток та соціальна рівність є взаємозалежними цілями, а не суперечливими явищами [31, с. 67].

Досліджуючи модель країни державного добробуту, можна виділити шість ключових положень:

- 1) поєднання ринкової економіки та соціальної відповідальності держави;
- 2) принцип соціального партнерства;
- 3) система солідарної заробітної плати;
- 4) високий рівень соціальних гарантій і перерозподіл доходів;
- 5) політика повної зайнятості;
- 6) інвестиції в знання і компетентності [2, с. 5].

Першою та однією із базових рис шведської моделі є прагнення поєднати економічну ефективність ринку з соціальною справедливістю. Держава не заперечує дії ринкових механізмів, але виступає активним регулятором економічних процесів через розвинену систему оподаткування, соціальних трансфертів та регулювання ринку праці. Така модель втручання не руйнує ринкову конкуренцію, а навпаки – сприяє її підвищенню, створюючи умови для стійкого економічного зростання [19, с. 23].

Можна додати, що цей підхід базується на переконанні, що вільний ринок сам по собі не здатен забезпечити справедливий розподіл благ і потребує коригування з боку держави. Водночас з цим державне втручання має бути обмеженим і цілеспрямованим, щоб не підривати підприємницьку ініціативу та інноваційність. Через баланс між цими двома об'єктами досягається через механізми соціального діалогу, прозорість державної політики та високу якість центрального управління [11, с. 690].

Завдяки цьому Швеції вдалося уникнути глибоких економічних криз, підтримуючи при цьому високий рівень конкурентоспроможності підприємств. Шведська держава виступає як гарант стабільності та соціальної збалансованості, створюючи середовище, в якому бізнес може розвиватися, а громадяни – відчувати впевненість у майбутньому [24, с. 9; 29, с. 36].

Наступним важливим принципом шведської моделі є розвинена система соціального діалогу. В основі лежить тристороння взаємодія між профспілками, урядом та організаціями роботодавців. Ця складова, яку можна означити як систему соціального партнерства, котра передбачає спільну участь усіх зацікавлених сторін у формуванні ефективної соціально-економічної політики. Саме завдяки співпраці між цими трьома інституціями вдалося створити стабільну економіку Швеції у післявоєнний період.

В основі концепції були покладені централізовані переговори та узгоджена політика, що застосовувалася між трьома сторонами. Замість того, щоб кожна компанія вела переговори окремо з працівниками, у Швеції використовувалися централізовані договори колективів, які охоплювали цілі сектори економіки. Це забезпечувало єдині стандарти до заробітної плати, умов праці та соціальних гарантій для значної кількості працівників. Централізація переговорів допомогла запобігти трудовим конфліктам (страйки та локаути). Сторони брали на себе зобов'язання підтримувати «суспільний мир» протягом дії колективного договору, що створював передбачуване та стабільне підприємницьке середовище [11, с. 699].

Також централізовані угоди забезпечували капіталу довгострокову стабільність, оскільки це дозволяло заздалегідь розрахувати витрати на робочу силу та уникнути несподіваних трудових суперечок. Це заохочувало інвестиції та економічне зростання. Одночасно було створено подушку безпеки для працівників – вони отримували гарантії та соціальний захист незалежно від фінансового стану конкретного підприємства, на якому вони працювали. Це мінімізувало ризики та сприяло соціальній рівності, а також підвищувало лояльність до системи [13, с. 141].

Зауважимо, що держава відігравала важливу роль посередника, забезпечуючи правову базу для цих процесів і гарантуючи при цьому виконання угод. Такий підхід не був надмірним втручанням у ринок, а швидше сприяв регулюванню його в інтересах усіх сторін. Завдяки такій політиці в країні було створено інституційні умови для ефективного діалогу, залишаючи при цьому простір для автономних переговорів між соціальними партнерами [47, с. 51].

Варто підкреслити, що система соціального партнерства в Швеції не є статичною – вона еволюціонувала відповідно до змін в економічній структурі. Якщо в післявоєнний період домінували централізовані галузеві угоди, то з часом з'явилася більша гнучкість на рівні окремих підприємств при збереженні загальних ринкових принципів. Ця адаптивність дозволила системі залишитися навіть ефективнішою в умовах глобалізації та структурних змін в економіці.

Третє положення – це концепція солідарної заробітної плати, розроблена Г. Мюрдалем і Р. Рейном, стала одним із основних елементів шведської економічної політики. Її сутність полягає в тому, що працівники, які займають однакові посади, повинні отримувати підвищену оплату праці незалежно від прибутковості конкретного підприємства. Такий підхід сприяв вирівнюванню рівня доходів між різними галузями, зменшенню соціальної напруженості та створенню стимулів для підвищення ефективності виробництва [11, с. 700].

Принцип солідарної заробітної плати виконував подвійну функцію. По-перше, він забезпечував соціальну справедливість, гарантуючи, що працівники з однаковою кваліфікацією підтримують рівень винагороди незалежно від того, в

якій компанії вони працюють. По-друге, він створював потужний механізм структурної перебудови економіки. Менш продуктивні підприємства, які не могли дозволити собі платити встановлену заробітну плату, були спрямовані модернізуватися або залишити ринок, що, у своєму разі, сприяло загальному підвищенню продуктивності праці та конкурентоспроможності економіки.

Таким чином, система «солідарної заробітної плати» виконувалася як соціальну, так і структурну функцію, забезпечуючи справедливий розподіл доходів та економічну динаміку. Вона стимулювала інновації та технологічний прогрес, після чого підприємства могли залишитися конкурентоспроможними лише через підвищення ефективності, а не через зниження заробітної плати. механізм також сприяв мобільності робочої сили, завдяки чому ці працівники з неефективних підприємств переміщувалися на більшу продуктивність, що підвищувало загальну результативність використання трудових ресурсів [11, с. 701].

Четвертим елементом є високий рівень соціальних гарантій і перерозподіл доходів. Шведська модель ґрунтується на ідеї активного державного перерозподілу доходів з метою забезпечення рівних можливостей для всіх громадян. Через систему прогресивного оподаткування уряд фінансує розгалужену мережу соціальних програм: безкоштовну освіту, медичне обслуговування, пенсійне забезпечення, допомогу безробітним, підтримку сімей із дітьми та людей з інвалідністю [30, с. 128].

Шведська система соціального забезпечення будується на принципі універсальності – основна програма доступна всім громадянам незалежно від їхнього соціального статусу чи рівня доходів. Цей підхід відрізняється від адресної допомоги, яка надається лише найбільш вразливим частинам населення. Універсальність програми створює широку базу підтримки добробуту держави, після чого від неї виграють усі громадяни, а не лише соціально вразливі групи [13, с. 145].

Саме завдяки високому рівню соціального захисту та справедливому перерозподілу ресурсів була створена абсолютна довіра до держави. Окрім

цього, вони стали важливими чинниками суспільної стабільності. Такий підхід дозволяє знижувати рівень соціальної нерівності, підтримувати внутрішній попит і формувати стійку основу для сталого розвитку. Високий рівень соціального захисту також забезпечує економічну безпеку громадян, що дозволяє їм йти на виправданий ризик у кар'єрі, підприємстві та освіті, знаючи, що за будь-яких умов їхні базові потреби будуть задоволені.

Наступний принцип шведської моделі держави добробуту, що займає центральне місце – це політика повної зайнятості, яка розглядається не лише як економічна, а й як соціальна мета. Як підкреслювали економісти Г. Рейн і Р. Мейднер, безробіття становить загрозу соціальній згуртованості, тому держава повинна активно втручатися у процеси ринку праці [31, с. 237].

Швеція реалізує цю політику через створення нових робочих місць, інвестиції в професійну підготовку кадрів, підтримку програми перекваліфікації та допомоги тим, хто тимчасово втратив роботу. Така стратегія забезпечує гнучкість ринку праці, знижує соціальну напругу та підвищує підвищення рівня добробуту населення країни. В цьому положенні важливу роль відіграє концепція «гнучкової безпеки» (flexicurity), оскільки вона створює досить м'які правила звільнення з надійною системою соціального захисту та активними програмами підтримки зайнятості, що дозволяє підприємствам адаптуватися до змін, а працівникам – швидко знаходити нову роботу [2, с. 13].

Останнє ключове положенням – інвестиції в людський капітал. Значна частина державних ресурсів спрямовується на фінансування освіти, науки, досліджень та інноваційних проектів, тобто в розвиток людського потенціалу. Високий рівень освіченості населення став важливою передумовою для технологічного прориву країни, зростання продуктивності праці та інтеграції Швеції у глобальну економіку.

Шведська освітня система будується на принципах доступності та якості. Освіта на всіх рівнях – від дошкільної до вищої – є безкоштовною для громадян. Держава також фінансує свою програму навчання впродовж життя, що дозволяє працівникам постійно оновлювати навички відповідно до вимог ринку праці.

Інвестиції в дослідження і розробки становлять один із найвищих показників у світі серед ВВП, що забезпечує лідерство Швеції в багатьох високотехнологічних галузях.

Зауважимо, що цей підхід дозволив сформувати соціальний менталітет, в основі котрого закладено рівність можливостей та участі громадян у прийнятих рішеннях та постійному вдосконаленні знань. Високий рівень освіти також сприяє громадянській активності, критичному мисленню та здатності населення до конструктивного діалогу з владою, що підтримує демократичні інститути та якість державного управління.

Таким чином, шведська модель є прикладом успішного синтезу соціал-демократичних цінностей і ринкових механізмів. Вона довела, що економічна ефективність і соціальна справедливість можуть співіснувати в межах єдиної системи. Як наголошував Г. Мюрдаль, стабільне суспільство можливе лише тоді, коли добробут кожного громадянина розглядається як спільна мета держави та ринку. Ці шість ключових положень функціонують не ізольовано, а як взаємопов'язані елементи цільної системи, де кожен компонент підсилюється та підтримує інші [31. с. 292].

Згідно з дослідженнями економістів Г. Мюрдаля, А. Ліндбека та Р. Мейднера, шведська модель характеризується трьома взаємопов'язаними складовими: ефективною ринковою економікою, розвиненою системою соціального захисту та активною роллю держави у регулюванні соціально-трудових відносин. Завдяки цьому Швеції вдалося посісти особливе місце серед соціально-економічних систем країн Європи. Її головною особливістю стала орієнтація на збалансований розвиток, тобто в основі концепції закладено, що економічне зростання має відбуватися одночасно з підвищенням добробуту населення, соціальною рівністю та стійкістю суспільства [13, с. 159; 22, с. 20].

Першими характерними елементами моделі державного добробуту який варто розглянути – це економічна ефективність і ринкові засади. Швеція належить до країн із розвиненою змішаною економікою, де ринок залишається основним регулятором виробництва, розподілу та обміну. Водночас держава

забезпечує макроекономічну стабільність, підтримує інноваційну діяльність та надає стимули для розвитку малого і середнього бізнесу. Ефективність шведської економіки зумовлена поєднанням конкуренції на ринку товарів із солідарністю на ринку праці [24, с. 11].

Ефективність шведської економіки зумовлена поєднанням конкуренції на ринку товарів із солідарністю на ринку праці. Шведські компанії активно конкурують на міжнародних ринках, при цьому в країні функціонує низка глобальних лідерів у різних секторах – від автомобілебудування та телекомунікацій до фармацевтики та ІТ-технологій. Держава створює сприятливі умови для бізнесу через ефективне регулювання, розвинену інфраструктуру та доступ до висококваліфікованої робочої сили.

Наступна характерна риса – активна соціальна політика. Як відомо, центральним елементом шведської моделі є концепція «держави загального добробуту», що передбачає всеохоплюючий соціальний захист громадян. Держава гарантує доступність освіти, охорони здоров'я, житла, пенсійного забезпечення та допомоги безробітним. Тому велику роль виділяють соціальним гарантіям, оскільки вважається, що саме вони саме стали тим чинником, який забезпечив довіру громадян до держави й знизив соціальну напруженість у суспільстві. Система соціального забезпечення також включає щедрі батьківські відпустки, які можуть сягати 480 днів на дитину, субсидії на догляд за дітьми, житлову допомогу та підтримку людей похилого віку. Така комплексна система соціального захисту створює відчуття безпеки та дозволяє громадянам планувати своє життя з упевненістю [38].

Третю рису, яку варто розглянути – це соціальне партнерство та колективна відповідальність. У країні функціонує система централізованих переговорів між профспілками й роботодавцями, яка дозволяє узгоджувати рівень заробітної плати, умови праці та соціальні стандарти. Завдяки системі соціального партнерства було створено основу для довготривалої економічної стабільності та низького рівня страйкової активності [11, с. 704].

Профспілковий рух у Швеції традиційно є сильним – близько 70% працівників є членами профспілки. Це забезпечує реальну переговорну силу працівників і дозволяє ефективно захищати їх інтереси. Водночас шведські профспілки демонструють високий рівень відповідальності та готовність до компромісів, розуміючи, довгострокове благополуччя працівників залежить від конкурентоспроможності підприємств.

Четверта характерна риса шведської моделі є високий рівень оподаткування та ефективний перерозподіл доходів. Податкова система Швеції є однією з найрозвиненіших у світі. Вона базується на прогресивному оподаткуванні доходів і корпоративному податку, що забезпечує фінансування соціальних програм [16, с. 351].

Загальне податкове навантаження у Швеції становить близько 43-45% ВВП, що є одним із найвищих показників у світі. Однак високі податки не призводять до економічної ефективності за рахунок ефективності їх використання та прозорості державних фінансів. Громадяни розуміють, куди йдуть їхні податки, і бачать конкретну віддачу в якісних послугах [42].

Таким чином ефективність шведської податкової політики виявилася не у розмірі податків, а у прозорості їх використання та високої довіри суспільства до державних інститутів. Зауважимо, що сама податкова система характеризується високою компетентністю – рівень зниження від податків є низьким, що пояснюється не лише ефективним адмініструванням, але й соціальними нормами та високим рівнем громадянської свідомості [21, с. 229].

П'ятою характерною рисою є акцент на інноваціях та політиці «економіка знань». Швеція займає одне з провідних місць за рівнем інновацій, освіти та цифровізації. Масштабні інвестиції в науку, технології та система освіти створили умови для формування висококваліфікованої робочої сили, здатної до адаптації в умовах глобальної конкуренції [14, с. 367].

Країна постійно входить до топ-5 світових рейтингів інноваційності. Шведські університети та дослідницькі центри тісно співпрацюють з бізнесом, що забезпечує швидке впровадження наукових розробок у виробництво. Таким

чином держава активно підтримує стартапи та венчурне фінансування, створюючи екосистему, сприятливу для інновацій та підприємництва [44, с. 282].

Варто зауважити, що саме політика «економіка знань» стала фундаментом сучасного етапу розвитку шведської моделі. Цифрова трансформація охопила всю сферу суспільного життя – від електронного урядування до цифрової освіти та телемедицини. Швеція є одним із світових лідерів у впровадженні безготівкових розрахунків, що завершує ефективність економіки та знижує рівень тіньового сектора [14, с. 365].

Шостою характерною рисою Шведської моделі держави добробуту можна вважати стійкість до глобальних викликів. Завдяки збалансованій політиці та високій гнучкості інститутів, шведська економіка змогла успішно адаптуватися до кризових явищ кінця XX – початку XXI ст. Реформи 90-х рр. XX ст. були спрямовані на лібералізацію фінансової системи та модернізацію державного сектору, дозволили зберегти соціальну орієнтацію без втрати конкурентоспроможності на світовому ринку [27, с. 1].

Під час глобальної фінансової кризи 2008–2009 рр. Швеція продемонструвала значно кращі показники, ніж більшість років європейських країн, завдяки міцним фіскальним резервам та гнучкості економічної політики. Аналогічно, під час пандемії COVID-19 країна змогла підтримати економіку та захистити населення без значного зростання державного боргу.

Характеристика шведської моделі економіки свідчить про її інституційну цілісність, соціальну спрямованість і високу ефективність. Вона довела, що за умови тісної співпраці держави, бізнесу й громадянського суспільства можливо досягти сталого економічного розвитку, не жертвуючи соціальною рівністю. Саме цей баланс між економічною свободою та соціальною відповідальністю робить шведську модель прикладом для наслідування в сучасному світі.

Отже, шведська модель економіки сформувалася внаслідок тривалого історичного процесу, у якому поєдналися ринкові принципи господарювання, соціальна орієнтація державної політики та високий рівень громадянської відповідальності. Її особливістю є гармонійне поєднання ефективності вільного

ринку з активною роллю держави у забезпеченні соціального добробуту, рівності можливостей та стабільності суспільства.

Основними складовими шведської моделі є соціальне партнерство, політика повної зайнятості, розвинена система соціального захисту, інвестиції в людський капітал і прогресивна податкова система. Взаємодія цих елементів створила унікальний механізм, який забезпечує одночасно економічне зростання та соціальну справедливість.

Наукові дослідження підтверджують, що успіх шведської моделі полягає у стабільності інститутів, довірі між основними суспільними акторами та готовності до постійної адаптації до нових викликів. Досвід Швеції доводить, що соціально орієнтована економіка може бути конкурентоспроможною в умовах глобального ринку, якщо базується на принципах солідарності, відповідальності та партнерства.

Таким чином, шведська модель економіки є ефективним прикладом взаємодії держави та ринку, що забезпечує сталий розвиток і високий рівень суспільного добробуту, та може слугувати цінним орієнтиром для реформування економічної політики інших країн, зокрема України.

РОЗДІЛ IV. МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ШВЕДСЬКОЇ МОДЕЛІ В РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ СФЕРАХ.

Шведська модель економіки, що поєднує ринкові механізми з високим рівнем соціальної відповідальності держави, реалізується через розгалужену систему інститутів і програм, спрямованих на забезпечення добробуту громадян. Її ефективність визначається не лише економічною політикою, а насамперед – дієвими механізмами соціального регулювання, які охоплюють сферу зайнятості, освіти, охорони здоров'я, пенсійного забезпечення, гендерної рівності та соціальної інтеграції.

Одним із ключових аспектів шведської моделі є сфера зайнятості, через котру здійснюється реалізація принципів соціальної рівності, економічної стабільності та добробуту. Основна мета політики зайнятості в Швеції полягає не лише у створенні нових робочих місць, а й у підтриманні повної продуктивної зайнятості при збереженні високих стандартів життя та соціального захисту.

Одним із базових механізмів реалізації цієї політики є активна державна політика зайнятості (Active Labour Market Policy), яка передбачає цілий комплекс заходів, спрямованих на сприяння працевлаштуванню, перекваліфікацію та підвищення кваліфікації працівників. Держава не лише регулює ринок праці, а й виступає його активним учасником, забезпечуючи громадянам можливість адаптації до структурних змін в економіці [46, с. 32].

Також уряд Швеції запровадив систему активних програм працевлаштування, що включають в себе професійне навчання, стимулювання мобільності робочої сили, підтримку молоді, осіб з інвалідністю та довготривалих безробітних. Важливим інструментом для реалізації цього механізму постає служба зайнятості, яка виконує роль посередника між працівниками та роботодавцями, організовує курси підвищення кваліфікації та програми тимчасової зайнятості [13, с. 154].

В основі шведської політики зайнятості лежить «Рейн-Мейднерівська модель», розроблена економістами Г. Рейном і Р. Мейднером. Її сутність полягає у поєднанні трьох принципів:

1. Повна зайнятість – підтримання низького рівня безробіття;
2. Цінова стабільність – недопущення інфляційного тиску;
3. Висока ефективність виробництва – стимулювання інновацій та продуктивності праці.

Г. Рейн і Р. Мейднер наголошували, що держава повинна забезпечувати структурну перебудову економіки через підтримку модернізації підприємств, які впроваджують нові технології, та водночас – допомагати працівникам, що втратили роботу, шляхом навчання і перекваліфікації [39, с. 56–57]. Такий підхід давав змогу уникати масового безробіття й підтримувати високий рівень зайнятості навіть у періоди економічних криз [11, с. 682].

Важливою складовою прийнято вважати саме тристоронню співпрацю – між урядом, роботодавцями та профспілками. Профспілки у Швеції відіграють не лише захисну, а й регуляторну функцію, узгоджуючи з роботодавцями рівень заробітної плати та умови праці. Завдяки цьому вдалося уникнути надмірної диференціації доходів та одночасно забезпечити баланс між економічною ефективністю і соціальною справедливістю [45, с. 189].

Поряд з тим шведський уряд реалізує свою політику забезпечення рівних можливостей для чоловіків і жінок на ринку праці, підтримує програми поєднання професійної діяльності з сімейними обов'язками, зокрема систему оплачуваної батьківської відпустки та доступ до дошкільних закладів.

Зауважимо, що під час кризи 90-х рр. ХХ ст. Швеція стикнулася з низкою проблем. Першою стало зростання безробіття, особливо серед молоді та іммігрантів. Для підприємницької діяльності проблемою стало надмірне держане втручання у регулюванні ринку праці, оскільки це обмежувало гнучкість бізнесу. Крім того, тривала залежність від державної підтримки, що створювала ризик ситуації, коли вигоди від соціальних виплат перевищують потенційний дохід від праці, знижуючи стимул до зайнятості. Дослідники відзначають, що без структурних реформ шведський ринок праці ризикує втратити адаптивність до нових технологічних змін [22, с. 538].

Згідно з цими дослідженнями механізми реалізації шведської моделі в сфері зайнятості ґрунтуються на поєднанні активної ролі держави, соціального діалогу та інвестицій у людський капітал. Такий підхід забезпечує не лише низький рівень безробіття, а й високу продуктивність праці, стабільність економічного розвитку та соціальну згуртованість суспільства [40, с. 71]. Держава інвестувала у програми перекваліфікації, підтримувала працівників, які втратили роботу, і стимулювала мобільність робочої сили. Важливою складовою стала «Рейн-Мейднерівська» модель, яка поєднувала обмеження зростання заробітних плат із інвестиціями в продуктивність [11, с. 697].

Наступним важливим інструментом реалізації стала система соціального забезпечення. Її сміливо можна вважати центральним елементом «шведської моделі» економіки, оскільки саме через неї реалізується принцип держави загального добробуту – Швеція вважається однією із засновників побудови соціальної держави, де забезпечення гідного рівня життя кожного громадянина є не лише моральним, а й економічно обґрунтованим завданням держави [20, с. 23].

Основою шведської системи соціального забезпечення є універсальність, оскільки право на соціальний захист має кожен громадянин, незалежно від рівня доходів чи соціального статусу. Такий підхід мінімізує соціальну напругу, допомагає певним групам населення повноцінно інтегруватися в суспільство та створює атмосферу суспільної солідарності [44, с. 287].

Кожен аспект соціуму пройшов низку етапів реформації та покращення протягом століть. Першим пунктом для дослідження обрано пенсійне забезпечення. У Швеції система матеріального забезпечення в старості побудована на принципі поєднання державного, корпоративного та індивідуального рівнів. Вона складається з трьох основних компонентів. Перший – базова державна пенсія, яка гарантує мінімальний рівень доходу після виходу на пенсію. Другий компонент – це накопичувальна система, де частина внесків працівників інвестується у фонди, прибутки з яких якраз і формують майбутні виплати. І заключним є добровільні корпоративні програми, які стимулюють

підприємства брати участь у соціальному забезпеченні своїх працівників [21, с. 242].

В останні роки в країна стикається із серйозними фінансовими викликами, зокрема через старіння населення, оскільки це підвищує витрати на пенсії та медичне обслуговування. Та завдяки багаторівневій структурі шведський уряд намагається балансувати та забезпечувати фінансову стабільність пенсійної системи, адаптуючи її до демографічних змін і коливань ринку праці [4, с. 2].

Наступним аспектом є підтримка сімей та дітей, Швеція являється одним із світових лідерів та взірцем у питаннях сімейної політики. Держава активно підтримує поєднання професійної діяльності з вихованням дітей. Основними інструментами є: розвинена мережа дитячих садків, оплачувана відпустка по догляду за дитиною, інші допомоги. Зокрема система підтримки передбачає виплату субсидій на беззастережній основі, без урахування доходу домогосподарства. У країні забезпечено широкий доступ до дошкільної освіти через розгалужену мережу дитячих садків за доступними цінами. Важливим аспектом є те, що батьки мають право на оплачувану відпустку по догляду за дитиною загальною тривалістю до 480 днів, яку вони можуть рівноправно розділити між собою [10, с. 183].

Такі заходи сприяють не лише підвищенню народжуваності, а й забезпечують гендерну рівність на ринку праці, оскільки як жінки, так і чоловіки мають рівні можливості у виборі між роботою та сімейними обов'язками.

Система соціальної допомоги у Швеції орієнтована на принцип «активного соціального захисту» – тобто підтримку осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах, із подальшим їхнім поверненням до економічної активності. Допомога надається у вигляді грошових виплат, субсидій на житло, медичної та психологічної підтримки.

Також шведський уряд приділяє особливу увагу щодо інтеграції мігрантів, людей з інвалідністю та осіб похилого віку. Для них діють спеціальні програми перекваліфікації, соціальної адаптації та професійної реабілітації [20, с. 20].

Таким чином, система соціального забезпечення у Швеції є результатом ефективної взаємодії держави, роботодавців і громадян. Її ключовими механізмами виступають універсальність, децентралізоване управління, інвестиції в людський капітал і підтримка соціальної справедливості. Завдяки цим елементам Швеція зберігає статус однієї з найстабільніших і найгуманніших соціально-економічних моделей сучасного світу.

Наступним варто розглянути інтеграцію шведської моделі в сфері освіти та науки. Ці два елементи посідають центральне місце в реалізації шведської моделі економіки, адже саме інвестиції в людський капітал розглядаються як запорука сталого розвитку суспільства. Шведська держава виходить із переконання, що конкурентоспроможність нації в умовах глобалізації визначається рівнем освіченості, інноваційним потенціалом і здатністю громадян до безперервного навчання.

Тому є кілька основних принципів політики в освітній сфері. Одним із головних можна вважати доступність та рівність в можливостях здобуття знань. Держава гарантує безоплатне навчання на всіх рівнях – від початкової школи до університетів, а також надає студентам державну фінансову підтримку у вигляді грантів і безвідсоткових кредитів [7, с. 91].

В основі освітньої політики лежить принцип «освіта протягом життя», який забезпечує громадянам можливість постійного підвищення кваліфікації, перекваліфікації або здобуття нової спеціальності. Такий підхід дає змогу гнучко реагувати на структурні зміни ринку праці та запобігати зростанню безробіття.

Шведські дослідники, зокрема Бенгт-Оке Лундвалл та Гьоста Еспін-Андерсен, відзначають, що освіта у Швеції виконує не лише економічну, а й соціальну функцію – сприяє формуванню громадянської культури, рівності та суспільної згуртованості [25, с. 6].

Система освіти Швеції характеризується високим рівнем децентралізації. Управління школами здійснюють муніципалітети, які мають широкі повноваження щодо фінансування, кадрової політики та розробки навчальних програм у межах національних стандартів. Це дає змогу адаптувати навчальний

процес до потреб місцевих громад та особливостей регіонального розвитку [50, с. 37; 54, с. 283].

Важливим механізмом стала система шкільних ваучерів, що була запроваджена урядом в 1992 році. Це дозволяло батькам самостійно обирати школу – державну або приватну для своїх дітей. Реформа створила як позитивні, так і негативні перетворення в системі освіти. З одного боку це створило підвищення середньої успішності учнів, завдяки ефекту конкуренції, але разом із цим вона також спричинила вагоме зростання сегрегації між школами за соціально-економічним статусом та освітнім рівнем батьків. Таким чином механізм зробив незалежні школи осередком для навчання дітей із більш забезпечених сімей і вершків суспільства, залишаючи державним установам непропорційно більшу частину учнів із менш успішних та соціально-вразливих груп [7, с. 78]

Окрім цього, вагому увагу приділено інклюзивному навчанню: усі діти, незалежно від фізичних, психічних чи соціальних відмінностей, мають рівні права на здобуття освіти. Держава фінансує спеціальні програми для учнів з особливими освітніми потребами, забезпечуючи педагогічний супровід та адаптовані навчальні матеріали.

Щодо вищої освіти, то шведські університети є не лише навчальними, а й науково-дослідними центрами, тісно інтегрованими в економічну систему країни. Основним механізмом взаємодії науки й економіки є державно приватне партнерство, коли держава фінансує фундаментальні дослідження, а бізнес в свою чергу – прикладні проекти та комерціалізацію наукових розробок [25, с. 16].

У Швеції в основі системи фінансування науки закладено поєднання грантів від держави, інвестицій великий корпорацій та коштів ЄС. Ключову роль відіграють Шведська дослідницька рада (Vetenskapsrådet) та Агентство інновацій Vinnova. Вони координують наукові програми, підтримують стартапи, а також стимулюють створення міждисциплінарних дослідницьких кластерів.

Вища освіта в першу чергу зорієнтована на розвиток критичного мислення, творчості та практичних навичок, що в свою чергу підвищує мобільність і конкурентоспроможність випускників на міжнародному ринку праці. Швеція також активно розвиває академічну мобільність – університети співпрацюють з провідними закладами Європи, США та Азії, беручи участь у програмах Erasmus+, Horizon Europe.

Важливою особливістю шведської моделі держави добробуту є сприйняття освіти не лише як засобу професійного зростання, а й як інструменту соціальної інтеграції. Освітні інституції відіграють ключову роль у формуванні цінностей демократичного суспільства, толерантності, гендерної рівності та екологічної свідомості.

Завдяки високим стандартам освіти та активній участі держави у фінансуванні цієї сфери, країна стабільно входить до числа країн з найнижчим рівнем соціальної нерівності та найвищим рівнем людського розвитку (HDI) у світі [9, с. 219].

Та незважаючи на загальні успіхи в освітній системі, в останні десятиліття появилася низка проблем. Однією із них стало падіння якості надання навчальних послуг, що було зафіксовано у міжнародних рейтингах PISA (Програма міжнародного оцінювання учнів), TIMSS (Міжнародне дослідження математичних та природничо-наукових знань) [2, с. 9].

Таким чином, механізми реалізації шведської моделі в сфері освіти та науки базуються на принципах доступності, децентралізації, безперервного навчання та інтеграції науки з економікою. Освітня політика Шведського уряду не тільки забезпечує формування висококваліфікованої робочої сили, але й зміцнює єдність соціуму, демократичні цінності та інноваційний потенціал суспільства. Але одночасно із досягненнями система стикнулася з проблемами, зокрема реформа 1990-х рр. XX ст., яка запровадила освітні ваучери, послабила державний контроль і спричинила розрив між школами у різних соціальних районах і групах.

Основним завданням системи охорони здоров'я є забезпечити всіх громадян доступом до якісних медичних послуг, незалежно від місця проживання, соціального статусу чи рівня доходу.

Зауважимо, що фундаментом охорони здоров'я в шведській моделі є принципи універсальності, рівності та доступності. Медичні послуги фінансуються переважно за рахунок податків, що дозволяє гарантувати безоплатне або часткове, зокрема за рахунок субсидії, лікування для всіх громадян країни. При цьому пацієнти сплачують лише символічні суми за деякі послуги, тому можна вважати, що це має скоріше регулятивний, ніж комерційний характер [9, с. 222].

Керівним документом у сфері охорони здоров'я є «Health and Medical Services Act» (Закон про медичні послуги), який був прийнятий риксдагом в 1982 р. Зміст правового акту полягає в тому, що він визначає право кожного громадянина на охорону здоров'я та покладає відповідальність за її реалізацію на державу. Відповідно до закону, медична допомога має надаватися на рівних умовах для всіх і за потреби, а не за здатністю платити. Він регулює, які саме послуги повинні надавати медичні установи в регіонах та муніципалітетах для задоволення базових потреб населення у фізичному та психічному здоров'я [17, с. 34].

Управління системою охорони здоров'я у Швеції є децентралізованим, що можна вважати недостатньо ефективною ознакою. Відповідальність за організацію медичних послуг покладено на регіони країни, їхня кількість становить 21, вони фінансують і контролюють роботу лікарень, поліклінік та сімейних лікарів. Регіони мають власні системи управління охороною здоров'я та формують власні бюджети за рахунок податків, що дозволяє в свою чергу адаптувати медичну політику відповідно до місцевих потреб. Така модель забезпечує ефективність управління, зменшує бюрократію та сприяє підвищенню якості послуг [17, с. 46].

Також варто зауважити, що центральна влада через Міністерство охорони здоров'я і соціальних справ розробляє національні стандарти, визначає

пріоритети розвитку системи та координує загальнодержавні програми – зокрема, боротьбу з онкологічними та серцево-судинними захворюваннями, психічними розладами, пандеміями тощо.

Основним джерелом фінансування являються місцеві податки, що становлять близько 70% усіх витрат на медицину. Решта надходить із державного бюджету та спеціальних страхових внесків. Завдяки такій системі Швеція утримує оптимальний баланс між якістю медичних послуг і фінансовою стабільністю системи.

Особливістю шведської моделі є економічна ефективність витрат: країна витрачає близько 11% ВВП на охорону здоров'я, що відповідає середньоєвропейському рівню, але демонструє значно вищі показники результативності – тривалість життя, рівень дитячої смертності, доступність профілактики [17, с. 67].

Первинна ланка охорони здоров'я вважається основою системи. Пацієнт спочатку звертається до сімейного лікаря, який забезпечує діагностику, профілактику та лікування поширених захворювань. Завдяки такій моделі легко уникати перевантаження спеціалізованих закладів і це дозволяє забезпечувати комплексний підхід до здоров'я людини.

Швеція активно впроваджує принципи доказової медицини та цифровізації галузі: електронні рецепти, дистанційні консультації та спільні бази даних між лікарями різних спеціальностей. Це сприяє підвищенню якості лікування й скороченню адміністративних витрат. Серед мінусів впровадження новітніх систем можна означити ризики кібератак, витоку конфіденційної інформації пацієнтів, додаткове адміністративне навантаження на лікарів тощо.

Шведська система охорони здоров'я приділяє велику увагу профілактиці захворювань і формуванню здорового способу життя. Для реалізації цього держава реалізує програми з популяризації фізичної активності, правильного харчування, боротьби з тютюнопалінням і зловживанням алкоголем та наркотичних речовин.

Особлива увага приділяється психічному здоров'ю – через це у Швеції діють державні програми підтримки осіб із депресіями, стресовими розладами та різного виду залежностями. Психологічна допомога є частиною загальної медичної системи й доступна кожному громадянину.

Завдяки комплексності підходу Швеція досягла високих показників здоров'я населення: середня тривалість життя перевищує 82 роки, рівень дитячої смертності є одним із найнижчих у світі. Рівень фінансового забезпечення становить 7,500 доларів станом на 2023 рік (Додаток В), що допомагає забезпечувати стабільно високий рівень довіри громадян до медичних інституцій [17, с. 81].

Зауважимо, що механізми реалізації шведської моделі в системі охорони здоров'я ґрунтуються на децентралізованому управлінні, універсальному доступі до медичних послуг, сталому фінансуванні та орієнтації на профілактику. Ці засади дозволили Швеції створити одну з найефективніших і найгуманніших систем охорони здоров'я у світі, що є важливою складовою загальної моделі суспільного добробуту.

Також механізми реалізації шведської моделі економіки у різних соціальних сферах відображають системний підхід держави, що проявляється у поєднанні економічної ефективності та соціальної справедливості. Їхня сутність полягає у створенні стійких інституцій, які забезпечують баланс між ринковими механізмами, високим рівнем соціального захисту та активною участю громадян у суспільному житті [23, с. 11].

Так у сфері зайнятості головним фактором виступає активна державна політика на ринку праці, побудована на принципах реінтеграції безробітних, підтримки професійної мобільності та забезпечення повної продуктивної зайнятості. Тристороннє партнерство між державою, профспілками та роботодавцями дозволяє досягати соціальної злагоди, стабільності доходів і високої ефективності праці [13, с. 131]. У системі соціального забезпечення реалізується принцип універсальності – кожен громадянин має гарантоване право на допомогу, пенсійне забезпечення, медичне обслуговування та

підтримку сім'ї. Завдяки такому поєднанню державного фінансування, децентралізованого управління та соціальної відповідальності бізнесу, Швеція стала країною, якій вдалося створити ефективну модель соціального добробуту, що запобігає виключенню із соціуму та сприяє рівності можливостей [12, с. 189].

Річ у тім, що у сфері освіти та науки держава розглядає знання як чудовий стратегічний ресурс розвитку. Принципи безоплатності, рівного доступу та навчання впродовж життя формують високий рівень людського капіталу. Освітня політика спрямована не лише на професійну підготовку, а й на виховання громадянських і демократичних цінностей, що забезпечує в середині країни соціальну згуртованість і стабільність.

Саме система охорони здоров'я у Швеції базується на засадах універсальності, доступності та профілактичної спрямованості. Децентралізоване управління, фінансування через податкову систему та акцент на профілактиці дозволили досягти високих стандартів медичних послуг і довіри громадян до державних інституцій.

Отже, шведська модель є яскравим прикладом системного підходу до державного управління. Реалізація такого соціально-економічного розвитку ґрунтується на розгалуженій мережі інститутів, які взаємопов'язані та на дієвих механізмах у всіх соціальних сферах. Ключовим елементом є активна державна політика зайнятості та «Рейн-Мейднерівська» модель. Вони забезпечують повну продуктивну зайнятість через перекваліфікацію робітників та підтримують структурну перебудову економіки. Тристоронній соціальний діалог між урядом, роботодавцями та профспілками гарантує соціальну злагоду та баланс між заробітною платою та продуктивністю.

Система соціального забезпечення реалізує принцип держави загального добробуту через універсальність надання послуг (пенсії, допомога сім'ям, охорона здоров'я) кожному громадянину. Багаторівнева пенсійна система та потужна сімейна політика (доступна освіта, тривала батьківська відпустка) сприяють збереженню мінімальної соціальної напруги та забезпеченню гендерної рівності. У сфері освіти використовуються принципи безоплатності на

всіх рівнях та освіти протягом життя. Незважаючи на проблеми, спричинені реформами (наприклад, шкільними ваучерами, що посилювали сегрегацію), інтеграція науки та економіки через державно-приватне партнерство залишається важливою частиною інновацій. Система охорони здоров'я функціонує на засадах універсального доступу та децентралізованого управління (через регіони), що фінансується переважно з податків. Акцент на профілактиці, первинній ланці допомоги та цифровізації забезпечує високі показники здоров'я населення при помірних витратах.

Підсумовуючи можна сказати, що шведська модель держави добробуту реалізується через узгоджене функціонування соціальних інститутів, орієнтованих на людину як головну цінність суспільства. Вона поєднує в собі конкурентоспроможну економіку з високим рівнем соціального захисту, створюючи гармонійну систему, у якій держава виступає гарантом добробуту, а громадяни – це активні учасники суспільного розвитку. Такий підхід підтверджує ефективність соціально орієнтованої економіки як моделі сталого розвитку, що може бути прикладом для реформування соціально-економічної політики інших держав.

РОЗДІЛ V. ОСОБЛИВОСТІ ШВЕДСЬКОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ.

Визначивши головні механізми, принципи та особливості скандинавської моделі держави добробуту, можна проаналізувати можливості адаптації шведського досвіду в Україні [37, с. 35].

Україна, перебуваючи на етапі трансформації економіки та соціальної політики, має потребу у впровадженні ефективної моделі розвитку, здатної забезпечити стійке економічне зростання та соціальну справедливість. У цьому контексті шведський досвід може бути надзвичайно цінним для майбутнього розвитку країни.

Серед передумов для адаптації шведської моделі в Україні можна виділити: демократичний вектор; розвиток громадянського суспільства; євроінтеграційний напрям; зростання ролі освіти та науки.

Україна демонструє ознаки більш демократичного управління, що якраз створює умови для впровадження елементів моделі зі соціально орієнтованою ринковою економікою, заснованою на верховенстві права, прозорості та участі громадян. На це вказує, зокрема зростання оцінки громадянами власного рівня демократії, оскільки за його опитуванням проведеного соціологічною службою Центру Разумкова у 2023 р. середній бал за 10-бальною шкалою збільшився до 6,2 проти 3,8, що були в 2017 р.. Окрім цього Україна піднялась у рейтингу демократій: за даними Economist Intelligence Unit вона займала 78-му позицію серед 167 країн у 2019 році. Але вже у 2022 р. із початком повномасштабного вторгнення індекс демократії в країні знизився. Так показник з 6,9 (2006 рік) опустився до 4,9 – станом на 2024 р. (Додаток С). Не зважаючи на погіршення в останній рік показника індексу демократії, дані свідчать, що є рух у напрямку більш відкритого, прозорого й участі-орієнтованого управління – одна з базових передумов для впровадження шведської моделі розвитку держави [55, с. 52].

Наступною передумовою є активність громадських організацій, профспілок та механізмів соціального діалогу – це допоможе в застосуванні елементів тристоронньої моделі: держава, роботодавці, працівники, що

характерно для шведської моделі. В Україні вже діє законодавство про профспілки: наприклад, стаття 7 «Закону про профспілки» визначено право працюючих людей на вступ до профспілок [43]. Станом на січень 2022 р. в Україні було п'ять всеукраїнських профспілкових асоціацій, які мали право вести соціальний діалог на національному рівні. Існує постійний тристоронній орган – Національна тристороння соціально-економічна рада, що була створена для забезпечення соціального діалогу між державою, роботодавцями і працівниками. Починаючи з 2011 р., за указом президента України було надано статус постійно діючого органу. В країні засновують громадські організації для соціального діалогу, прав на об'єднання, однією з таких є Labour Initiatives у Києві. Таким чином, існують як інституції, так і практики громадянського суспільства, які можуть стати опорою для адаптації елементів шведської моделі, зокрема щодо соціального діалогу [46, с. 33].

Наступна передумова – Європейська інтеграція, яка виступає як зовнішній якір для проведення внутрішніх реформ в Україні. Вона створює жорсткі рамки прозорості, верховенства права та ринкових механізмів, без яких шведська модель, яка вимагає високої суспільної довіри та ефективного податкового адміністрування, просто не зможе функціонувати в українському контексті. Іншими словами, ЄС забезпечує правила гри, які дозволяють застосовувати шведські методи досягнення добробуту в державі [37, с. 43].

Після прийняття заявки кандидата України ЄС відкриває низку інституційних та фінансових механізмів, що безпосередньо сприяють впровадженню елементів шведської моделі. Зокрема, процес адаптації українського законодавства до права ЄС. Це вимагає впровадження підстав, що посилюють захист прав працівників, стимулюють соціальний діалог та забезпечують гендерну рівність на ринку праці. Це створює нормативно-правову базу для запровадження активної політики ринку праці та механізмів тристороннього співробітництва, які є основою шведської зайнятості.

Статус кандидата та подальша інтеграція надають доступ до структурних фондів та грантових програм ЄС. Ці кошти можуть бути спрямовані на інвестиції

в людський капітал, зокрема в сфері освіти, науки та перекваліфікації, що є важливим аспектом шведської моделі держави добробуту. Таким чином фінансування допоможе модернізувати систему освіти відповідно до принципу «навчання впродовж життя», підвищуючи при цьому її конкурентоспроможність та якість.

Інтеграційні процеси, зокрема регіональна політика ЄС, корелюють зі шведським принципом збільшення свободи для муніципалітетів – як це відбулося у Швеції після реформ 1990-х рр.. Це дозволяє підвищити ефективність надання соціальних послуг на місцях, адаптуючи їх до регіональних потреб і підвищуючи прозорість місцевого самоврядування.

Важливим аспектом також є те, що Європа орієнтується на розвиток «зеленої економіки» та цифровізації, що відповідає сучасним тенденціям шведської моделі. Участь у європейських програмах з досліджень та інновацій, наприклад таких як Horizon Europe, дозволяє інтегрувати українську науку та бізнес у глобальні інноваційні ланцюжки.

Таким чином інтеграція в напрямку розвитку Європи дозволить Україні відкрити можливості для запозичення найкращих методів, практик соціально-економічно управління.

Наступна передумова – це зростання рівня і ролі освіти та науки. На сьогодні Україна демонструє потужний інтелектуальний потенціал, що за умов якісного та належного фінансування й управління, може стати основою інноваційної економіки не просто за зразком Швеції, а навіть перевершивши її. Українські спеціалісти, науковці та освітяни активно реалізують різного роду проекти, дослідження та розробки, якими захоплюються країни світу. Таким чином, це свідчить про наявний інтелектуальний і кадровий потенціал, який може бути мобілізований за умови належного управління і фінансування [49, с. 39].

Зараз в Україні реалізуються проекти, спрямовані на інтеграцію у європейську освітню зону: понад 10 000 освітніх програм акредитовано відповідно до ESG-стандартів (Standards and Guidelines for Quality Assurance in

the European Higher Education Area). Завдяки цьому реалізовується програма спільна з ЄС, що повертає молодих спеціалістів з міжнародним досвідом до України, щоб вони брали участь у реформах та розвитку економіки, та вдосконалювали потенціал країни [53, с. 52].

Разом з цим, адаптація шведської моделі потребує врахування низки українських реалій. Одним з таких є рівень економічного розвитку. Швеція має високий рівень ВВП на душу населення, стабільні фінанси, що дозволяють фінансувати широкий спектр соціальних послуг. Україна має нижчі бюджетні ресурси та вищі вимоги до зростання продуктивності в країні. Наступне – це фінансові можливості, оскільки впровадження соціальної політики, як у Швеції буде потребувати значних податків і високого рівня частки зайнятості. Третя проблема це інституції країни. Ефективне управління, прозорість, верховенство права – це не тільки декларації, але й практичні навички державних органів. Хоч в Україні є вже значні зрушення в бік цифровізації та залученості громадян, але в країні досі величезні проблеми в боротьбі з корупцією й забезпеченні незалежності інституцій. Значно ускладнило цей процес контекст війни, оскільки він створює нові ризики, зокрема нестабільність, імміграція та еміграція, руйнування інфраструктури. Всі ці фактори впливають на спроможність впроваджувати великі системні моделі соціально-економічного розвитку.

І звичайно необхідно розуміти, що Шведська модель сформувалася в контексті своїх історичних подій та менталітету громадян. Тому перенесення досвіду держави добробуту вимагає пристосування з врахуванням особливостей, а не точного копіювання шляху розвитку. Отже, для України оптимальною стратегією буде поступове впровадження тих елементів шведської моделі, які відповідають національним умовам, а це насамперед розвиток соціального діалогу, підвищення ролі освіти й науки, зміцнення інститутів демократії та верховенства права. Такий підхід дозволить не лише запозичити ефективні моделі, а й створити власний шлях соціальної держави європейського типу, яка поєднає соціальну справедливість із економічною конкурентоспроможністю.

Виходячи з цього дослідження – функціонування шведської моделі розвитку дозволяє визначити низку напрямів, у яких її принципи можуть бути адаптовані та впроваджені в Україні з урахуванням національних особливостей, рівня економічного розвитку та соціальних потреб населення. Важливо не механічно копіювати шведську модель, а творчо використати її інституційні механізми, орієнтуючись на побудову соціально справедливого, демократичного та інноваційного суспільства.

Одним із таких ключових напрямів використання шведського досвіду обов'язковим має стати удосконалення системи суспільного захисту громадян, а для цього необхідне реформування системи соціального забезпечення. У Швеції вона ґрунтується на принципах: універсальності, рівності доступу та профілактичного підходу. Кожен громадянин має гарантоване право на допомогу у випадку хвороби, безробіття, старості чи втрати працездатності. Українська система соціального захисту потребує реформування: її майбутнє – це комплексна, профілактична модель соціальних інвестицій, а не фрагментарна компенсаційна підтримка, що лише констатує бідність замість того, щоб їй запобігати [49, с. 40].

Таким чином, на основі аналізу шведського досвіду держави добробуту було б доцільно здійснити наступні реформи в сфері соціального забезпечення. Перше – це запровадити єдину систему соціального страхування, що охоплює всі види ризиків. Наступним необхідно використовувати цифрові технології для того, щоб соціальна допомога надходила безпосередньо тим, хто її найбільше потребує. Третє – це важливо забезпечити повну прозорість у фінансуванні соціальних програм, використовуючи для цього можливості місцевих бюджетів. І ще одним із ключових упроваджень має стати постійний моніторинг, щоб оцінювати, наскільки ефективно працюють ці соціальні виплати [51, с. 197].

Як свідчить досвід Швеції, така система сприяє підвищенню соціальної стабільності, довіри до держави та згуртованості суспільства в цілому. Наступним вагомим напрямком адаптації має стати розбудова ефективної політики в сфері зайнятості, зокрема подібної до шведської. Тобто потрібно

активно розробляти ряд процедур і працювати над тим, щоб держава не обмежувала соціальні виплати чи інші типи допомоги безробітнім, а відбувалося стимулювання їхнього працевлаштування та підвищення кваліфікації. Тому необхідна трансформація локальних центрів зайнятості в установи, що надають персоналізовані послуги громадянам, що шукають роботу. Виходячи з цього було б доцільно провести державні програми з навчання, в контексті співпраці із бізнесами. Зараз коледжі, що надають фахову перед вищу освіту, зосереджуються на співпраці із організаціями та компаніями в яких студенти можуть здобути досвід перед майбутньою роботою. Університети забезпечуються практичну діяльність наприкінці кожного навчального курсу, для закріплення набутих навичок. Також важливо здійснювати підтримку малих та середніх підприємств, особливо тих, що стосуються сфери послуг. Разом із цим необхідне фінансове стимулювання роботодавців для створення нових вакансій у пріоритетних галузях.

Шведський досвід розвитку показує, що інвестиції саме в підвищенні рівня кваліфікації робітників створює довгострокові економічні результати: зменшує безробіття серед населення, збільшується конкурентоспроможність та продуктивність праці.

Також одним з напрямів реформ соціального забезпечення може стати перехід від компенсаційної до превентивної соціальної політики. Тобто замість того, щоб лише виплачувати допомогу після настання негативних обставин (безробіття, хвороба, бідність), держава має інвестувати в запобігання цим явищам. Це передбачає розвиток програм раннього втручання у сферах освіти, охорони здоров'я та підтримки сімей. Наприклад, безкоштовні консультації для батьків, профілактичні медичні огляди, програми підтримки дітей із вразливих сімей – усе це зменшує потребу в масштабних соціальних виплатах у майбутньому.

Можна виокремити необхідність в запроваджені системи оцінки ефективності соціальних програм за критеріями результативності, а не лише освоєння бюджетних коштів. Кожна програма має мати чіткі вимірювані цілі

(наприклад, зниження рівня безробіття на певну кількість відсотків, збільшення частки працевлаштованих після професійного навчання) та регулярно оцінюватися незалежними експертами. Такий підхід дозволить виявляти неефективні програми та перерозподіляти ресурси на користь тих, що дійсно працюють.

Наступним напрямком впровадження шведського досвіду має стати розвиток соціального партнерства. Необхідність його активного впровадження в Україні виникає в тому, щоб створити ефективний механізм взаємодії між ключовими гравцями ринку праці – державою, роботодавцями та працівниками через профспілки. Такий діалог, що є основою шведської моделі, забезпечує збереження інтересів, запобігає соціальним конфліктам і приймає прийняття зважених економічних рішень.

Для успішного впровадження в Україні шведської моделі «держави добробуту» потрібно посилити роль профспілок у процесі колективних переговорів. Сильні та незалежні профспілки є критичним елементом соціального партнерства. Вони виступають рівноправним партнером між роботодавцями і державою, представляючи інтереси найманих робітників. Потрібно, щоб прийняте чинне законодавство про профспілки та колективні трудові спори виконувалося згідно закону, щоб усунути порушення їхньої діяльності та посилити їх правові гарантії. В цьому аспекті також важливо гарантувати незалежність профспілок від роботодавців та політичного впливу, щоб вони могли ефективно виконувати свою функцію захисту прав працівників.

Вважаю доцільним виділити необхідність освітньо-просвітницької кампанії для ефективного функціонування системи соціального партнерства. Головним напрямком такої програми повинно стати підвищення обізнаності громадян про їхні трудові права та можливості колективного представництва інтересів. Багато українських працівників не знають про існування профспілок або не розуміють їхніх функцій. Держава та громадські організації мають проводити інформаційні кампанії, навчальні семінари та надавати безкоштовні консультації з трудового права.

В цьому аспекті необхідне створення національної ради соціального партнерства при уряді – вона має бути постійно діючим органом, що об'єднує представників уряду, національних об'єднаних роботодавців та профспілок на паритетній основі. Така інституція повинна мати право розглядати проекти ключових економічних і соціальних законів, а її висновки мають бути обов'язковими для розгляду Кабінетом Міністрів або Верховною Радою. До цього ж рада зможе виконувати роль вищого арбітражного органу для вирішення загальнонаціональних трудових спорів.

Активний розвиток соціального партнерства також передбачає впровадження цілої системи колективних договорів, оскільки вони є основним інструментом регулювання трудових відносин на рівнях підприємства, галузі чи регіону. Необхідно законодавчо закріпити механізми, які дозволяють розширити норми галузевих угод на всіх роботодавців відповідного сектору, навіть тих, хто не є членом об'єднаних роботодавців, що підписали угоду. Це має допомогти запобігати недобросовісній конкуренції за рахунок зниження соціальних стандартів [56, с. 103].

Колективні договори мають детально регламентувати питання, що перевищують мінімальні державні гарантії. Зокрема встановлення конкретних тарифних ставок, система виплат премій та доплат; додаткові заходи безпеки, забезпечення спецодягом, медичні огляди; соціальні гарантії – відпустки, пенсійні програми, медичне страхування, допомога при народженні дитини тощо.

Шведський економіст Г. Рейн, один із авторів активної політики на ринку праці, наголошував, що ефективне соціальне партнерство є «ключем до стабільного суспільства без страйків і соціальних потрясінь». Для України, яка переживає значні трансформації та потребує економічної стабільності, такий механізм є необхідним. Оскільки він сприятиме: забезпеченню якісного захисту переговорів, а не через страйки чи судові позови, та формуванню внутрішньої довіри між громадянами.

Шведська модель економічного розвитку базується на ключовому принципі – інвестиції в людський капітал, оскільки це можна вважати найкращою довгостроковою стратегією. Така стратегія розвитку передбачає не просто витрати на освіту, а системний підхід, який охоплює навчання, наукові дослідження та інновації. Такий підхід є основою високої конкурентоспроможності Швеції на світовій арені [14, с. 364].

Щоб розвиватися за зразком шведської моделі, Україна може впровадити розвиток системи «освіта впродовж життя». Це концепція, за якою навчання не обмежується шкільною та університетською освітою, а триває протягом усього життя людини. Держава створює умови для постійного оновлення знань і навичок, що є критично важливим в умовах сучасних швидких технологічних змін. Впровадження гнучких навчальних програм для дорослих, доступних онлайн-курсів, короткострокових тренінгів та програм перекваліфікації, що відповідають потребам ринку праці. Це дозволяє людям не тільки адаптуватися до нових професій століття, але й підтримувати свою конкурентоспроможність на світовій арені [49, с. 40].

Наступний крок для впровадження цього досвіду Швеції має стати державне стимулювання інноваційного підприємства. Держава не просто повинна відслідковувати та спостерігати за розвитком інновацій, а активно підтримує стартапи та малі підприємства, які пропонують нові ідеї та продукти. Це знижує ризики для інвесторів і дає можливість сміливим проектам втілитися в життя. Зокрема уряд може запровадити на державному, регіональних та місцевих рівнях спеціальні грантові програми для інноваторів, надати пільгові кредити на розвиток технологічних стартапів та ввести податковий мінімум для компаній, що займаються науково-дослідними розробками.

Третє – це інтеграція університетів, бізнесу та держави у спільні науково-дослідні проекти. Суть має полягати в тому, що створюється такий собі «трикутник знань». В ньому наукові відкриття з університетів швидко впроваджуються в комерційні продукти бізнесом за підтримки держави. Така співпраця забезпечує, щоб дослідження були практично орієнтованими та

приносили реальну користь економіці. Створення спільних дослідницьких центрів, де науковці та представники компаній разом працюють над вирішенням актуальних проблем. Фінансування таких проєктів може здійснюватися з державного бюджету, приватного капіталу або в рамках державно-приватного партнерства [25, с. 7].

Четверте – це створення інноваційних та освітніх осередків. Тобто створювати островки де будуть зосереджені технологічні компанії, наукові установи, стартапи, що співпрацюють та обмінюються ідеями. Якщо розглядати подібний приклад Швеції, то ним є Kista Science City у Стокгольмі, який став центром інновацій у сфері інформаційних технологій. Така фондова організація координує брендингові та громадські ініціативи для компаній та університетських факультетів.

Створення подібних технопарків на базі провідних технічних університетів, де студенти та викладачі можуть працювати над власними стартапами, отримуючи доступ до інфраструктури та кураторської підтримки. Це створить сприятливе середовище для розвитку інноваційного бізнесу та технологій, наукових досягнень.

Завдяки цьому принципу шведської моделі можна побачити, що головним ресурсом розвитку країни не є сировина чи географічне положення. Людина – основний рушій прогресу, тому спрямовуючи інвестиції в цю сферу, Україна зможе підвищити свій міжнародний статус та досягти довгострокового економічного зростання.

Наступним елементом відтворення в Україні може стати політика «зеленої» економіки. Станом на сьогоднішній день Швеція є світовим лідером в цій сфері розвитку і країною прикладом в розумінні економічної відповідальності, що є надзвичайно актуальним. Зараз країна отримує 60% енергії з альтернативних джерел. В умовах перебування країни в умовах постійних військових руйнувань, екологічних загроз та енергетичної кризи саме інтеграція шведської моделі може стати ґрунтом для безпечного, стійкого та сучасного відновлення України [29, с. 34].

В Україні насправді є широкі можливості застосування «зеленої» політики. Початком стало впровадження малих та середніх об'єктів відновлюваної енергетики, зокрема вітрових електростанцій та сонячних батарей на місцевих рівнях. Наступним кроком може стати використання сільськогосподарських відходів для виробництва біоенергетики, це чудовий спосіб отримання не тільки джерела енергії, але й спосіб утилізації непотрібних матеріалів [41, с. 147].

Один з елементів шведської екологічної політики як держави добробуту стала система оподаткування викидів та забруднень. Ще з 1990-х років країна активно використовує податок на вуглекислий газ, і застосовує отриманий збір як інструмент управління навколишнім середовищем. Впровадження в Україні жорсткої та обов'язково прозорої системи екологічного оподаткування допоможе стимулювати інновації у виробництво, зокрема запровадження енергоефективності, зменшення своїх шкідливих викидів, зміна застарілої інфраструктури тощо. І зібрані податки можна спрямовувати на розвиток альтернативних джерел енергії. Запровадження цих напрямків дозволить Україні зменшити екологічне навантаження, створити середовище економічного відновлення та модернізації, та створити нові робочі місця в сучасних високотехнологічних галузях.

Якщо розглядати більш соціальні реформи – це децентралізація управління. Згідно із цим підходом рішення та послуги повинні надаватися громадянами на як можна нижчому рівні влади. За допомогою цього в країні краще розподіляються ресурси відповідно до потреб людей, підвищується ефективність та якість послуг.

Децентралізація має передбачати не лише передачу повноважень, але й розвиток потенціалу місцевих органів влади. Станом на сьогодні багато громад в Україні стикаються з браком кваліфікованих кадрів, здатних ефективно управляти бюджетами, розробляти стратегії розвитку та надавати якісні послуги. Необхідні спеціалізовані навчальні програми для посадових осіб місцевого самоврядування, обмін досвідом між громадами, доступ до експертної підтримки з боку національних агенцій розвитку або міжнародних партнерів [57, с. 73].

Також варто запровадити систему оцінки ефективності місцевого самоврядування за об'єктивними критеріями: якість надання послуг, фінансова стабільність, залучення громадян до прийняття рішень, успішність реалізації проектів розвитку. Публічний рейтинг громад стимулюватиме здорову конкуренцію між ними та дозволить виявляти найкращі практики для поширення по всій країні [54, с. 287].

В умовах успішних змін у децентралізації необхідне збільшення повноважень громад у соціальних сферах. В плані здійснення реформування систем необхідно не лише покращити адміністративну складову, але й створити середовище для якісного управління суспільною політикою, що буде відповідати шведському принципу.

Необхідно розширити спектр залучення громадян до бюджетного процесу, насамперед для посилення довіри та відповідальності влади перед громадою. Партисипативний бюджет це сучасний механізм, в якому місцеві жителі самі пропонують і голосують за проекти, які мають бути реалізовані за частину місцевого бюджету. Це гарантує, що ресурси витрачаються на найбільш актуальні для громади потреби. За останній період в Україні дана практика вже стала базовою та активно використовується місцевими урядами, але потребує прозорості в своєму виконанні [50, с. 39].

Якщо розглядати децентралізацію влади, то логічним постає питання фінансового забезпечення. Збільшити надходження в громадський бюджет за досвідом Швеції можна здійснити за допомогою надання місцевим органам влади інструментів для стимулювання малого та середнього бізнесу на своїй території, що дозволить збільшити їхню податкову базу.

Завдяки проведенню в Україні елементів шведської моделі децентралізації можна підвищити якість соціальних послуг, покращити якість та прозорість роботи місцевої влади та посприє формуванню сильнішої та стійкішої громадянської спільноти, яка бере участь у розбудові своєї громади [57, с. 74].

Як згадувалося вище – Швеція традиційно займає одне з найвищих рівнів суспільної довіри в світі. Такий високий рівень показник не тільки менталітету

народу, але й виважених соціально-економічних кроків, що змогли забезпечити якісний фундамент взаємодії між громадянами та владою. Високий рівень довіри дозволяє уряду швидко залучити суспільство до дій та запроваджувати складні реформи. І що головне громадяни добровільно дотримуються законів та сплачують податки, оскільки вірять, що їхні податки використовуються ефективно та чесно в їхніх інтересах [36, с. 56].

Україна вже має значні здобутки у сфері прозорості та цифровізації, що є хорошим початком для реалізації моделі, що орієнтована на довіру. Варто доповнити, що в Україні цифрова інфраструктура стрімко розвивається останніми роками. Впровадження електронних сервісів, цифрових платформ для взаємодії громадян із владою та бізнесом створює технологічне підґрунтя для ефективного адміністрування соціальних програм, прозорості державних витрат та оперативного моніторингу результатів реформ. В цьому аспекті варто згадати український електронний застосунок «ДІЯ». Його подальше розширення функціоналу застосунку для надання максимальної кількості послуг без прямого контакту з чиновником. Чим менше фізичних черг та особистих контактів, тим менше можливостей для зловживань. А забезпечення повного доступу громадськості до ключових фінансових та адміністративних даних (бюджетні витрати, державні закупівлі) дозволяє громадськості здійснювати незалежний аудит діяльності влади.

Якщо розглядати елементи впровадження ширшої довіри громадян до влади потрібно розглянути їхню комунікацію. Тому влада має не лише оголошувати про реформи, але й доступно пояснювати цілі, очікувані результати та механізми впровадження. Натомість члени управлінської системи можуть отримувати зворотній зв'язок від громадян [52].

Однією із головних проблем України є корупція. Через цей фактор рівень довіри громадян до влади залишається невисоким. Для покращення становища необхідно заручитися потужними незалежними інституціями. Нагальна потреба на сучасному етапі – це посилення ролі антикорупційних органів. Зокрема якщо здійснити належне фінансування та забезпечити незалежність інституцій, як

НАБУ, САП, НАЗК та ВАКС. Їхня ефективна робота є найкращим доказом того, що держава захищає інтереси громадян. І звичайно забезпечення умов для вільної та незалежної журналістики, оскільки якісні ЗМІ виконують роль «четвертої влади» та контролера [48, с. 48].

Це означає, що жодні інвестиції, жодні міжнародні кредити та жодні реформи не дадуть тривалого ефекту, якщо в країні панує недовіра, а ресурси зникають через корупцію та некомпетентність. Успіх України в довгостроковій перспективі залежить від того, наскільки швидко і якісно вдасться перетворити державні інституції на надійних та прозорих партнерів для своїх громадян.

Таким чином, адаптація шведського досвіду в Україні можлива за умови послідовності реформ, політичної волі та прозорості, та залучення громадськості до процесу прийняття рішень. Головними напрямками мають стати: розвиток соціального партнерства, підвищення якості соціальних послуг, інвестиції в людський капітал, децентралізація та екологічна модернізація.

Швеція довела, що поєднання економічної ефективності з людяністю й солідарністю забезпечує стабільний розвиток держави. Для України цей шлях може стати стратегічною моделлю побудови сучасної європейської соціальної держави [58, с. 209].

Впровадження елементів шведської моделі розвитку в Україні має значний потенціал, адже обидві країни поділяють спільні цінності – демократію, верховенство права, соціальну справедливість та орієнтацію на людину як головну цінність суспільства. Однак перспективи адаптації шведського досвіду залежать від здатності України створити інституційне середовище, сумісне з принципами соціальної держави та сталого розвитку.

Попри привабливість шведської моделі економіки як зразка соціально орієнтованої ринкової системи, її повна реалізація в українських умовах наразі видається малоімовірною. Це пов'язано з комплексом економічних, політичних, інституційних та культурно-історичних чинників, які суттєво відрізняють Україну від скандинавських держав [53, с. 56].

Таким чином із порівняльного аналізу можна зробити висновки, що проблема реалізації шведського досвіду має кілька перешкод. Першою та однією із основних є недостатня інституційна спроможність української держави. Шведська модель спирається на високий рівень довіри до влади, стабільність політичної системи, ефективне функціонування державних органів і мінімальний рівень корупції. В Україні ж інститути влади часто залишаються неефективними та залежними від політичних впливів. Високий рівень бюрократії, часті зміни урядів, нестабільність законодавчої бази та політична фрагментованість створюють умови, у яких складно реалізувати довгострокову соціально-економічну стратегію за зразком шведської.

Друга причина – це недостатня економічна основа. Швеція це одна з найбагатших країн світу, з розвиненою промисловістю, високими технологіями та ефективною податковою системою. Її модель соціальної держави базується на високих податкових надходженнях, які дозволяють фінансувати масштабні програми освіти, охорони здоров'я, соціального захисту. Україна ж має значно нижчий рівень ВВП на душу населення, високий рівень тіньової економіки, обмежені можливості для податкового перерозподілу доходів. Крім того, шведська економіка функціонує в умовах стабільного ринку, тоді як українська залишається вразливою до зовнішніх проблем: війни, коливань цін на енергетичні ресурси та нестачі інвестицій.

З цього випливає додаткова перешкода – низький рівень податкової культури та дисципліни. В Україні значна частина економічної діяльності відбувається в тіньовому секторі, що зменшує податкові надходження та ускладнює фінансування соціальних програм. Шведська модель базується на високому рівні добровільної податкової дисципліни, де громадяни сплачують податки не через страх покарання, а через розуміння їхньої необхідності для забезпечення якісних публічних послуг. В Україні потрібна комплексна стратегія детінізації економіки, що поєднує спрощення податкової системи, посилення відповідальності за ухилення від сплати податків та, найважливіше, демонстрацію ефективного використання бюджетних коштів.

Ще один важливий чинник – це демографічні виклики. Україна стикається зі старінням населення, низькою народжуваністю та масовою трудовою міграцією, особливо після початку повномасштабної війни. Ці процеси створюють подвійний тиск на систему соціального забезпечення: зменшується кількість платників податків при одночасному зростанні потреби в пенсійних виплатах та медичній допомозі для літніх людей. Шведська модель також стикається з демографічними викликами, але вона має значно більший запас міцності завдяки багатим нагромадженням попередніх десятиліть. Україні доведеться розробляти стратегії підвищення народжуваності, повернення мігрантів та інтеграції іммігрантів паралельно з розбудовою системи соціального забезпечення.

Третя причина, що на мою думку відіграє також важливу роль – це менталітет народів. Шведське суспільство традиційно характеризують високою культурою відповідальності, дисципліною, колективізмом і рівнем громадянської свідомості. В Україні ж історично сформувалася патерналістська модель взаємин між громадянином і державою, де більшість очікує допомоги «згори», не відчуючи персональної відповідальності за результат. Такий усталений менталітет суперечить основному принципу шведської моделі, а саме активній участі громадян у побудові соціально справедливого суспільства.

Крім того, шведське суспільство є високим за рівнем соціальної довіри – там податки сприймаються не як примус, а як внесок у спільне благо. В Україні ж досі домінує ставлення до податків як до «втрат», що ускладнює розвиток спільної та солідарної фінансової системи.

Четвертою причиною є регулярна корупція на різних рівнях влади, яка підриває будь-які спроби реалізувати соціально орієнтовану економічну політику. У Швеції механізми державного контролю та звітності забезпечують прозорість використання публічних коштів, тоді як в Україні значна частина соціальних програм страждає від неефективного управління та розкрадання ресурсів урядовцями. Корупція й тінізація знижують податкові надходження,

підривають конкуренцію та формують недовіру громадян до держави – чинники, які є несумісними зі шведською моделлю держави добробуту.

Шведська модель – результат поступової еволюції протягом двох століть, де політичні сили дотримувалися базового розуміння щодо ролі держави, соціальної справедливості та ринку. В Україні ж відсутня стабільна політична культура довгострокових реформ. Кожна зміна влади супроводжується новими економічними пріоритетами, що руйнує системність проведених законів, змін тощо. Така нестабільність унеможливорює поступове впровадження механізмів, які вимагають часу та довіри. Одним із викликів стала повномасштабна війна, яку веде Україна. Вона суттєво обмежує ресурси для соціальної політики. Значна частина бюджету спрямовується на оборону, а відновлення економіки після війни вимагатиме колосальних інвестицій.

У таких умовах реалізація шведського типу соціальної держави є передчасною, адже пріоритетом стає відбудова інфраструктури, енергетики, промисловості та залучення капіталу. Лише після стабілізації економіки та зміцнення державних інститутів можливе поступове впровадження окремих елементів шведської моделі, адаптованих до українських реалій. Таким чином, повна реалізація шведської моделі економіки в Україні є наразі неможливою через інституційну слабкість, низький рівень довіри, корупцію, економічну нестабільність та культурно-історичні відмінності.

Проте це не означає, що її принципи не можуть бути використані. Україна може поступово адаптувати найефективніші елементи шведського досвіду – такі як соціальне партнерство, децентралізацію, інвестиції в людський капітал і прозорість управління – як основу для формування власної моделі соціально орієнтованої економіки. Перспективним напрямом для України є не копіювання шведської моделі, а формування власного варіанта соціальної держави, що буде поєднувати принципи ринкової економіки з європейськими стандартами соціальної політики. Такий підхід дозволить поступово створити ефективну систему управління, яка забезпечуватиме гідний рівень життя, конкурентоспроможність економіки та соціальну згуртованість суспільства.

У результаті аналізу особливостей шведської моделі держави добробуту та можливостей її адаптації в Україні можна зробити висновок, що саме ця модель є однією з найбільш успішних і збалансованих систем соціально-економічного розвитку у світі. Вісім її ключових особливостей: збалансований симбіоз ринку та соціальної держави, універсальна система соціального захисту, розвинене соціальне партнерство, активна політика зайнятості, інвестиції в освіту й інновації, гендерна рівність, екологічна орієнтація та високий рівень суспільної довіри – формують комплексну модель, що забезпечує стійкість як економічних, так і соціальних процесів.

Аналіз передумов для реалізації шведських практик в Україні засвідчує, що наша держава вже має низку важливих інституційних, соціальних та політичних засад, які можуть сприяти адаптації скандинавського досвіду. Демократичні перетворення, розвиток громадянського суспільства, активізація механізмів соціального діалогу, а також євроінтеграційний вектор формують зовнішні та внутрішні стимули для узгодження української соціально-економічної політики з європейськими стандартами держави добробуту. Доступ до фінансових інструментів ЄС, модернізація законодавства та розвиток системи освіти відповідно до європейських вимог створюють підґрунтя для впровадження окремих компонентів шведської моделі.

Разом із цим, адаптація цієї моделі потребує врахування об'єктивних обмежень: нижчого рівня економічного розвитку, недостатності бюджетних ресурсів, нерозвиненості інституцій, проблеми корупції та складного безпекового контексту, що обумовлений війною. Тому повне копіювання шведського підходу є неможливим і недоцільним. Оптимальним шляхом для України є поступове й вибіркоче впровадження його елементів із адаптацією до національних особливостей.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило всебічно проаналізувати історико-теоретичні засади формування та розвитку шведської моделі держави добробуту, охарактеризувати її основні економічні та соціальні механізми, а також оцінити перспективи адаптації цієї моделі до умов сучасної України. Результати роботи свідчать про високий рівень розробленості теми в сучасній науковій літературі, хоча деякі аспекти залишаються недостатньо дослідженими, особливо щодо адаптації шведського досвіду до пострадянських країн.

Аналіз літератури показав, що дослідження шведської моделі держави добробуту ґрунтуються на багатопрофільних підходах. У зарубіжних працях, як-от у працях шведських економістів і соціологів, приділяється значна увага не лише історичним етапам формування моделі, а й механізмам її сучасного функціонування та оцінці ефективності. Ключові роботи містять як теоретичні узагальнення, так і емпіричні дослідження, що дозволяють оцінити вплив економічних реформ, соціальної політики та інституційної структури на добробут населення.

Вітчизняна наукова література переважно розглядає шведську модель у порівняльному контексті, зосереджуючись на загальних характеристиках держави добробуту та її відмінностях від інших європейських моделей. Водночас існує недостатня кількість робіт, присвячених детальному аналізу механізмів реалізації шведської моделі у різних соціальних сферах та можливостям її адаптації до українських реалій. Джерельна база включала офіційні документи уряду Швеції, статистичні дані, матеріали міжнародних організацій та аналітичні звіти, що забезпечило комплексний підхід до дослідження.

Формування шведської моделі держави добробуту було зумовлене низкою соціально-економічних і політичних факторів. Основні передумови включали інтенсивний розвиток промисловості та урбанізацію, підвищення рівня освіти населення, а також формування політичних партій та активних профспілок. Значну роль відіграли соціальні рухи, спрямовані на покращення умов життя

робітників, забезпечення медичного та соціального страхування, а також розвиток системи освіти.

У ХХ ст. відбулися ключові реформи, що заклали основу сучасної шведської моделі. Це насамперед створення комплексної системи соціального страхування, встановлення державного регулювання економіки, забезпечення рівних прав громадян та формування механізмів колективного вирішення соціально-економічних конфліктів. Політична стабільність, ефективне партнерство між державою, бізнесом та профспілками – стали визначальними чинниками успішного розвитку моделі.

Еволюція шведської моделі протягом ХІХ – ХХІ ст. характеризується поступовим розширенням соціальних програм та інституційних механізмів. На різних етапах розвитку держава адаптувала політику добробуту до економічних і соціальних викликів, зокрема до глобальних економічних криз, демографічних змін, зростання потреб населення та змін у ринку праці.

У другій половині ХХ ст. шведська модель досягла високого рівня стабільності: зростання зайнятості, низький рівень безробіття, розширення системи освіти та охорони здоров'я, високий рівень соціальної інклюзії. На рубежі ХХІ ст. модель зазнала модернізації у відповідь на глобалізаційні процеси, впровадження новітніх технологій та інновацій у сфері економіки та соціальної політики, зберігаючи при цьому основні принципи високого рівня соціального захисту та партнерства держави й бізнесу.

Шведська економічна модель поєднує ринкове регулювання та активну соціальну політику. Високі податки та широке державне втручання забезпечують фінансування соціальних програм, системи охорони здоров'я, освіти та пенсійного забезпечення. Колективні договори та сильні профспілки регулюють ринок праці, сприяючи рівності та соціальній справедливості.

Ключовими елементами економічної моделі є:

- баланс між державним регулюванням і ринковими механізмами;
- високий рівень соціальної захищеності населення;
- активна підтримка інновацій та науково-технічного розвитку;

- стабільне економічне зростання при високих стандартах життя населення.

Такий підхід дозволяє одночасно забезпечувати соціальну справедливість та конкурентоспроможність економіки на глобальному рівні.

Механізми реалізації шведської моделі в різних соціальних сферах є комплексними та взаємопов'язаними. У сфері освіти впроваджуються програми безкоштовної та доступної освіти для всіх рівнів, стимулюється професійне навчання та розвиток інноваційних компетенцій. Охорона здоров'я забезпечується універсальними медичними послугами та страхуванням, що гарантує високий рівень здоров'я населення.

Соціальна підтримка включає пенсійне забезпечення, допомогу малозабезпеченим, підтримку сімей та людей з особливими потребами. Місцеве самоврядування відіграє важливу роль у реалізації державної політики, забезпечуючи ефективне управління ресурсами та адаптацію соціальних програм до потреб громад. Висока ефективність цих механізмів підтверджується статистичними даними щодо рівня життя, зайнятості та соціальної стабільності.

Адаптація шведської моделі в Україні є перспективною, проте потребує комплексного підходу та врахування національних особливостей. Серед ключових викликів – необхідність модернізації системи оподаткування, підвищення ефективності державного управління, розвиток соціальної інфраструктури та системи страхування, забезпечення політичної стабільності та прозорості державних інституцій.

Водночас запровадження принципів шведської моделі може сприяти підвищенню рівня соціального захисту, зменшенню соціальної нерівності, стимулюванню економічної активності та інноваційного розвитку. Реалізація таких змін потребує послідовної політики реформ, системного підходу до управління соціально-економічними процесами та активного залучення суспільства до прийняття рішень.

Україна має унікальну можливість побудувати власну модель соціальної держави, що поєднає кращі елементи шведського досвіду з національними

особливостями, історичним досвідом та сучасними викликами. Така модель не буде точною копією скандинавської, але може стати не менш ефективною, якщо вона ґрунтуватиметься на принципах справедливості, солідарності, інновацій та сталого розвитку.

Дослідження підтвердило, що шведська модель держави добробуту є успішним прикладом збалансованої соціально-економічної системи, яка поєднує ефективне економічне регулювання, соціальну справедливість та інноваційний розвиток. Її принципи можуть стати основою для вдосконалення соціальної політики та економічного розвитку України за умови адаптації до національних реалій та поступової інтеграції кращих практик.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Adler-Karlsson G. *Functional Socialism: A Basis for Swedish Social Democracy*. Stockholm, 1967. 240 p.
2. Aiginger K. *The Swedish Economic Model*. Austrian Institute of Economic Research. Vienna, 2007. P. 1–17
3. Aiginger K. *The Swedish Model: From Success to Crisis? European Economy*. 1999. № 3. Pp. 23–47.
4. Barr N., Diamond P. *Reforming Pensions: Principles and Policy Choices*. Oxford: Oxford University Press, 2008. 24 p.
5. Bergh, A., Erlingsson G. *Liberalization Without Retrenchment: Understanding the Consensus on Swedish Welfare State Reforms. Scandinavian Political Studies*. Vol. 32. № 1. Helsinki, 2009. Pp. 71–93.
6. Björklund A., Waldenström D. *Fördelningsdebatten inför valet. Ekonomisk Debatt*. 2022. № 3. Pp. 5–18.
7. Böhlmark A., Vlachos J. *The Effects of School Choice on Student Performance and Segregation: Evidence from Sweden's Big Reform. The Review of Economics and Statistics*. 2011. Vol. 93. № 1. Pp. 75–93.
8. Bolt J., Jan L. *The Maddison Project: Maddison style estimates of the evolution of the world economy. Maddison-Project Working Paper WP-15. Maddison Project*, 2020. 44 p.
9. Carlson B., Neelambar H. *The Swedish Welfare State Model: A Brief Overview. Social Science Spectrum*. 2016. Vol. 2. Is. 4. Pp. 216–229.
10. Earles K. *Swedish Family Policy – Continuity and Change in the Nordic Welfare State Model. Social Policy & Administration*. 2011. Vol. 45, no. 2. Pp. 180–193. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9515.2010.00763.x> (дата звернення: 02.11.2025).
11. Erixon L. *The Rehn-Meidner Model in Sweden: Its Rise, Challenges and Survival. Working Paper*. Stockholm University, 2008. Pp. 677–715.
12. Esping-Andersen G. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. New York, 1990. 257 p.

13. Forslund A. The Swedish Model: Past, Present, and Future. Reforming the Welfare State. Berlin, Heidelberg, 1997. Pp. 121–162. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-642-60497-3_8 (дата звернення: 01.11.2025).
14. Freeman C. National Innovation Systems: A Comparative Analysis. London, 1995. Pp. 351–373
15. Guogis A. Concerning Some Ideological Aspects of Swedish Social-Democracy from a Social Point of View. 2012. Pp. 59–72.
16. Israel J. Swedish Socialism and Big Business. *International Journal of Health Services*. 1979. Vol. 9. no. 3. Pp. 345–358. URL: <https://doi.org/10.2190/h8dv-nmy7-pd7y-9t8b> (дата звернення: 02.10.2025).
17. Häger Glengård A., Anell A. Health Systems in Transition: Sweden. *Health System Review*. Copenhagen, 2012. Pp. 1–151.
18. Jakobsson U. Globaliseringen av svenskt näringsliv. Stockholm : Svenskt Näringsliv, 2007. 27 p.
19. Korpi W. The Democratic Class Struggle. London, 1983. 276 p.
20. Kwon H. Transforming the Welfare State: Lessons from Sweden. Oxford, 2013. 28 p.
21. Lessons from the Swedish Pension System. *State and Social Welfare*, The. 2018. Pp. 228–248. URL: <https://doi.org/10.4324/9781315845029-21> (дата звернення: 02.12.2025).
22. Lindbeck A. Social Norms and Welfare State Dynamics. *Journal of the European Economic Association*. 2003. Vol. 1. Pp. 533–542.
23. Lindbeck A. The Welfare State – Background, Achievements, Problems. Institute of Industrial Economics, Working Paper № 662. Stockholm, 2006. 20 p.
24. Lindbeck A. Prospects for the Welfare State. Institute of Industrial Economics, Working Paper № 731. Stockholm, 2008. 14 p.
25. Lundvall B.-Å. National Systems of Innovation: Toward a Theory of Innovation and Interactive Learning. London, Pinter Publishers, 2010. Pp. 1–20
26. Magnusson L. An Economic History of Sweden. London, 2000. 328 p.
27. Mauricio R. Sweden After the Swedish Model. Timbro, 2005. 17 p.

28. Meeuwisse A. Organizational innovation in the Swedish welfare state. *Critical Social Policy*. 2008. Vol. 28. no. 2. Pp. 187–210. URL: <https://doi.org/10.1177/0261018307087989> (дата звернення: 02.11.2025).
29. Missimer M.; Robèrt, K.-H.; Broman, G. A strategic approach to social sustainability. Part 1: Exploring the social system. *J. Clean. Prod.* 2017. 140 Pt. 1. Pp. 32–41.
30. Myrdal A., Myrdal, G. *Contact with Reality: Social Planning in Sweden*. Cambridge, Harvard University Press, 1960. 246 p.
31. Myrdal G. *Beyond the Welfare State: Economic Planning and Its International Implications*. New Haven, 1960. 328 p.
32. Norberg J. *The Mirage of Swedish Socialism: The Economic History of a Welfare State*. Stockholm, Timbro, 2023. P. 92
33. OECD. *Economic Surveys: Sweden 1990–1995*. Paris, 1996. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/1990/01/oecd-economic-surveys-sweden-1990_g1g1716f/eco_surveys-swe-1990-en.pdf (дата звернення: 26.10.2025)
34. Olesia K. “Welfare state” and “Swedish model”: historical-theoretical analysis of concepts. *Scientific Papers of the Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynskyi State Pedagogical University. Series: History*. 2019. Vol. 128. no. 29. P. 109–116. URL: <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2019-29-109-116> (дата звернення: 12.10.2025).
35. Per Albin Hansson: *Folkhemstalet*. January 18. 1928. URL: <https://www.svenskatal.se/tal/per-albin-hansson-folkhemstalet> (дата звернення: 15.07.2025)
36. Rothstein B. *The Social Democratic State: The Swedish Model and the Bureaucratic Problem of Social Reforms*. Pittsburgh : University of Pittsburgh Press, 1996. 231 p.
37. Strehlenert H., Richter-Sundberg L., *Evidence-informed policy formulation and implementation: a comparative case study of two national policies for improving health and social care in Sweden*. 2015. Pp. 34–47.

38. Swedish National Bureau of Statistics. Historical Statistical Yearbook of Sweden. Stockholm : Statistiska Centralbyrån, 2021. URL: <https://www.scb.se/en/> (дата звернення: 21.09.2025).
39. The Welfare State in Transition: Reforming the Swedish Model. U. Himmelstrand et al. *Industrial and Labor Relations Review*. 1999. Vol. 53. no. 1. P. 158. URL: <https://doi.org/10.2307/2696171> (дата звернення: 12.10.2025).
40. Utami A. The Implementation of the Scandinavian Model of Welfare State in the Swedish Economic Development. 2023. Pp. 55–72.
41. Wälitalo L., Robèrt K., Broman G. An Overarching Model for Cross-Sector Strategic Transitions towards Sustainability in Municipalities and Regions. 2020. Pp. 145–161.
42. Work–life balance. Official source for facts about Sweden. URL: <https://sweden.se/life/society/work-life-balance> (дата звернення: 12.09.2025).
43. Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» від 15.09.1999 № 1045-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 45. Ст. 397. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14#Text> (дата звернення: 05.11.2025).
44. Кобринь Т. Шведська модель: міф чи реальність?. *Політологічний вісник*. 2008. Вип. 36. С. 282–288.
45. Коструба В. Шведська модель соціально-правової держави (історико-теоретичний аналіз): дис. канд. юрид. наук. Київ, 2010. 217 с.
46. Кравчук Д. Соціальне партнерство та моделі ринку праці в Північних країнах. *Економіка і держава*. 2017. № 11. С. 32–36.
47. Кривонос, Р. Модель соціального партнерства у Швеції: інституційні засади та практика реалізації. *Український соціологічний журнал*. 2018. № 2. с. 45–59.
48. Кудряченко А.І., Кривонос Р.А., Солошенко В.В. Скандинавська модель: досвід для України. «Україна: контекст світових подій». Аналітичні записки Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» (2017–2019 рр.). / За загальною редакцією член-кор. НАН України, д.і.н., проф.

Кудряченка А. І. 2019. С. 42–49. Режим доступу: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/id/eprint/4780> (дата звернення: 05.11.2025).

49. Мельник С. Шведська модель соціального страхування. *Соціальний захист*. 2008. № 8. С. 37–40.

50. Мірошник О. Інститут місцевого самоврядування у Швеції. Національна безпека і оборона. *Центр Разумкова*. 2009. №1 (105). С. 37–39.

51. Мудролюбова Н. Проблеми у соціальному секторі на прикладі Королівства Швеції. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 18. Економіка і право. 2014. Вип. 25. С.195–200.

52. Мудролюбова Н. Соціальна держава: шляхи її формування та механізми реалізації на прикладі Королівства Швеції. 2019. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/15121> (дата звернення: 07.11.2025).

53. Панова І., Ілющенко І. Особливості шведської моделі соціально-економічного розвитку та перспектив застосування для України. *Економічні науки*. 2024. 332(4). С. 47–60.

54. Попко В. Шведська модель місцевого самоврядування. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 2. С. 282–287.

55. Сивий Р. Шведська модель євроінтеграційної політики: перспективи використання в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. *Державне управління*. 2016. Вип. 2 (6). С. 51–55.

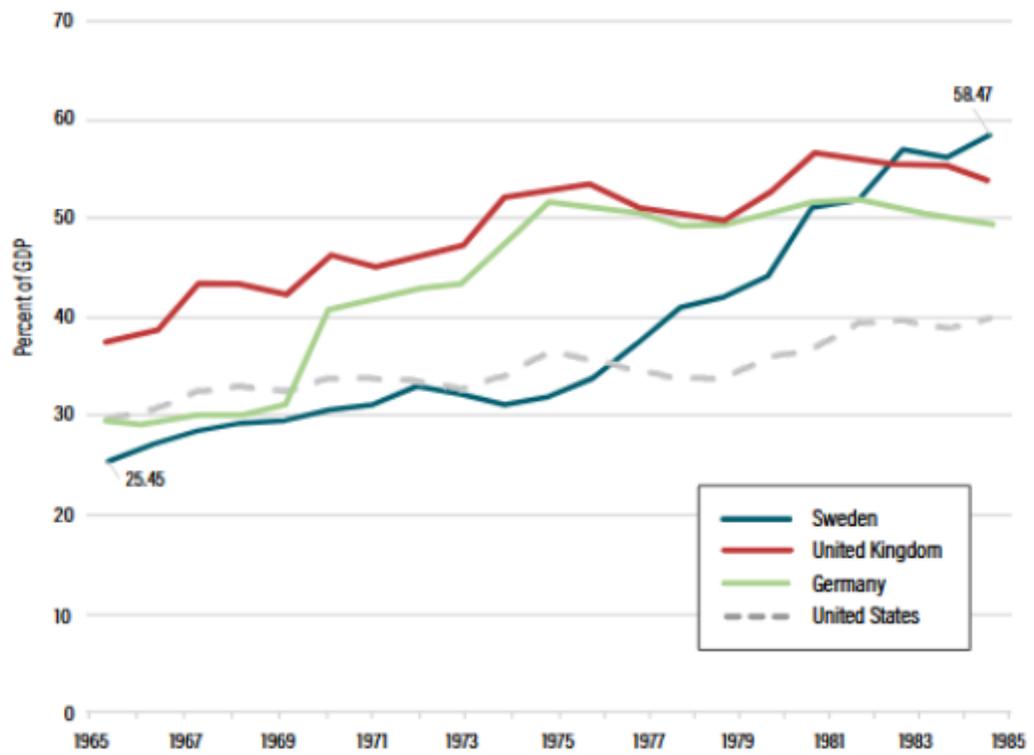
56. Сорочишин М. Перспективи запровадження шведської моделі вирішення трудових спорів в Україні. *Судова апеляція*. 2014. № 2 (35). С. 101–106.

57. Сухенко В. Досвід децентралізації влади в Швеції: уроки для України. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. Серія «Державне управління». 2016. № 3 (82). С. 69–75.

58. Хома Н. Соціальна держава третього тисячоліття: модернізована модель. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2014. № 3. С. 205–215.

59. Стецюк А. Методи впровадження шведської моделі в різних секторах соціальної політики Швеції у 1950-1960-х рр. ХХ ст. *Актуальні проблеми історичної науки та освіти у дослідженнях молодих учених*. Збірник матеріалів II Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції з міжнародною участю. 10 квітня 2025. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2025. С. 358-361

ДОДАТКИ
ДОДАТОК А

Державні витрати як частка ВВП (1965–1985)

ДОДАТОК В

Health expenditures per capita, U.S. dollars, 2023 (current prices and PPP adjusted)

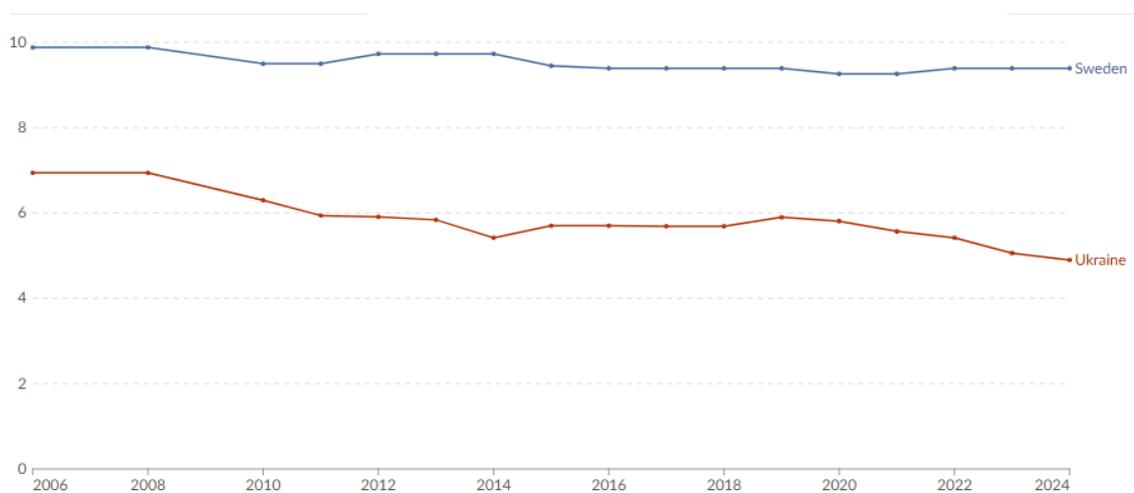
Notes: Data from Australia, Belgium, Japan, the Netherlands, Switzerland, and United States are estimated. Data from Austria, Canada, France, Germany, Sweden and the United Kingdom are provisional.

Source: KFF analysis of OECD data • [Get the data](#) • [Download image](#)

Peterson-KFF
Health System Tracker

Витрати на охорону здоров'я на одну особу

ДОДАТОК С

Індекс демократії Швеції та України. Дані Economist Intelligence Unit. Експертні оцінки того, якою мірою громадяни можуть обирати своїх політичних лідерів на вільних та чесних виборах, користуватися громадянськими свободами, надавати перевагу демократії над іншими політичними системами, можуть брати участь у політиці та брати участь у ній, а також мати функціонуючий уряд, який діє від їхнього імені. Індекс коливається від 0 до 10 (найбільш демократичний).